

Orpana

Syys-Orpana 1991/2

Sisältää

Sivu

Raimo Vasara:
Puheenjohtajan syysmietteitä

1

Perunkirja vuodelta 1767

2

Raine Raitio:
Pitkä-Seppä

7

Terttu Honkala:
Parkun suvun juuret

12

Kirsi Rinnetmäki-Rantanen:
Ikaalinen 350-vuotta

16

Aaro Salovaara:
Kun mummoni vaari ei ole syntynyt missään

19

Pekka Nuottajärvi:
Sukututkijoita koolla Vammalassa

21

Olavi Kallioniemi:
Kevätmatkan muistoja

25

Olavi Kallioniemi:
Elisenvaara

29

Hallitus

Puheenjohtaja

Raimo Vasara

Näsilinnankatu 9 B

33210 Tampere

Puh. 125 752

Varapuheenjohtaja

Olavi Kallioniemi

Liljankuja 4

33300 Tampere

Puh. 442 959

Sihteeri

Leila Mäkinen

Lemminkäisenkatu 6 A 17

33540 Tampere

Puh. 554 330

Rahastonhoitaja

Seija Jäminki

Hämeenpuisto 13 A

33210 Tampere

Puh. 147 087

Jäsenet

Terttu Honkala

Mustanlahdenkatu 1 B 99

33210 Tampere

Puh. 125 569

Pekka Nuottajärvi

35100 Orivesi as.

Puh. 935 - 54 308

Julkaisutoimikunta

Puheenjohtaja

Terttu Honkala

Mustanlahdenkatu 1 B 99

33210 Tampere

Puh. 125 569

Jäsenet, Vuosikirjan päätoim.

Olavi Kallioniemi

Liljankuja 4

33300 Tampere

Puh. 442 959

Matti Koittola

Matinmäki

33850 Tampere

Puh. 671 606

Vilho Puro

Hikivuorenkatu 9 A 21

33710 Tampere

Puh. 174 781

Julkaisut

* ORPANA

* VUOSIKIRJA

* ERILLISJULKAISUSARJA
(mm. Esipolvitauluja)

Myynti ja tilaukset

Milja Piepponen

Aleksanterinkatu 35 B 5

33100 Tampere

Puh. 232 768

Puhtaaksikirjoitus

Terttu Honkala

Vilho Puro

Orpanan kansilehti

Arja Kääriä

Paino

Tehokopiointi ky

PUHEENJOHTAJAN

SYYSMIETTEITÄ

Syksyn tullen luulisi mielen olevan apeana, vaan eipä ole, ei ainakaan Tampereen seudun sukututkijoilla, jotka ovat valinneet sukututkimuksen monien tarjolla olevien harrastusten kirjosta. Tässä yhdistysten luvatussa maassa on nykyään yleistä, että perheenjäsenet osallistuvat useiden eri yhdistyksien toimintaan, yhdessä tai yksilöinä. Kilpailu ajankäytöstä on tosiasia. Luonnollisimmalta tuntuu, että itse kullekin eniten tyydytystä antavat harrastukset vievät voiton. Sukututkimuksella tuntuu ajoittain olevan taipumus omia kaikki liikenevä aika muilta toiminnoilta. Tätä tulisi varoa. Sallikaa hetkiä toisillenne, perheillenne, ystäville ja muillekin yhdistystoiminnoille. Huomaatte, miten mukavasti näinkin menee. Näin toisetkin tukevat teitä ymmärryksellään ja harrastuksemme saa lisää kannatusta.

Jokaisen seuran toimintaa hoitamaan yhdistyssäännöt velvoittavat valitsemaan hallituksen, jonka tulee toimia pyyteettömästi, hoitaen yhteisiä asioita jäsenistön parhaaksi. Hallitusta syyskokouksessa valittaessa jokaiselta paikalla olleelta seuran jäseneltä tullut puoltoääni on osoitus luottamuksesta seuraavalle vuodelle. Käyttäkää ääntänne!

Tampereen seudun sukututkimusseura täytti toimintakauteni alussa 10 vuotta. Se on nyt toisellakin vuosikymmenellään toiminut vakiintuneen vuosisuunnitelman mukaan. Kokoukset, julkaisut, lainaustoiminta sekä retket muodostavat sukututkimuspäivien ohella rungon, mihin olemme totuneet. Uutta ratkaisevaa en ole kuullut pyydetävän eikä sitä hallitukseen ole esittänyt. Onko se osoitus paikallepysähtyneisyydestä? Toivottavasti ei. Olen itse valmis vilpittömästi kiittämään toimintaan osallistuneita seuramme hyväksi tehdystä pyyteettömästä työstä.

Osallistuvaa tulevaisuutta sukututkimusseuramme parhaaksi!

Raimo Vasara

Ruoveden Väärinmajan kylän Nenosen talon

perunkirja vuodelta 1767

Aune Nenonen Jyväskylästä on lähettänyt Orpanassa julkaistavaksi kotitalonsa Ruoveden Väärinmajan Nenosen perunkirjan vuodelta 1767. Perunkirjassa mainitut talot Manninen, Hanho ja Nenonen ovat kaikki vanhoja kanta- ja sukutaloja, joten monilla Tampereen seuduilta kotoisin olevilla on niiden suvuissa esivanhempia. (Hanho jakaantui vuonna 1634 Ylä- ja Ala-Hanhoon ja Nenonen vuonna 1680 Nenoseen ja Niemeen.)

Perunkirjan on suomentanut fil. maist. **Terhi Nallinmaa-Luoto**. Esineiden hinnat ja pesän vähennykset on käännöksestä jätetty pois, mutta kaikki esineet on mainittu. Esineluettelo antaa hyvän kuvan siitä, mitä kaikkea tavaraa vauraassa ruoveteläistalossa vuonna 1767 oli. Perunkirjasta nähdään myös, että jokaiselle tyttärelle pyrittiin antamaan samanlaiset, suunnilleen samanarvoiset myötäjäiset.

PERUNKIRJA

Vuonna 1767, maaliskuun 14. päivänä, saapuivat allekirjoittanut kihlakunnantuomari sekä lautamiehet Jaakko Heikinpoika Jämingistä ja Yrjö Sipinpoika Seppälä asianomaisten perillisten pyynnöstä ja kihlakunnanoikeuden Ruoveden ja Keuruun pitäjien viime vuoden syyskäräjillä tekemän päätöksen mukaisesti Nenosen perintötilalle Väärinmajan kylässä ja ensinmainitussa pitäjässä merkitäkseen muistiin, arvioidakseen ja jakaakseen sekä viime vuonna kuolleen talonpoika Taavetti Joosepinpojan että hänen viisi vuotta sitten kuolleen vaimonsa Elina Yrjöntyttären omaisuuden heidän kuuden lapsensa: täysi-ikäisen pojan ja tämän tilan isännän Kustaa Taavetinpojan sekä tytärten Riitan (naimisissa Väärinmajan talonpojan Matti Juhonpoika Mannisen kanssa), Marian (naimisissa Hanhon talonpojan Matti Jaakonpojan kanssa), Vapun (naimisissa tämän kylän talonpojan Heikki Joosepinpoika Niemen kanssa), Marketan (naimisissa Hanhon torpparin Tuomas Tuomaanpojan kanssa) ja Elinan (naimisissa Hanhon talonpojan Juho Jaakonpojan kanssa) kesken, jotka kaikki sekä heidän miehensä nyt olivat läsnä.

Ennen kuin muistiinmerkitsemiseen ryhdyttiin, kehoitettiin poika Kustaa, jonka käsissä on hänen vanhempiansa jäämistö, ilmoittamaan valan

velvoituksella sekä se että tyttärien myötäjäiset, jonka jälkeen toimitus sujui kuten seuraa.

Maa eli kiinteistö käsittää tämän Nenosen tilan, joka esitetyn, 28. maaliskuuta viime vuonna päivätyn maakirjaotteen mukaan on perinnönluontoinen ja käsittää 1/4 manttaalia ja 9 hopeatalarin 1 äyrin veron. Tilaan sanottiin kuuluvan peltoa kolmen tynnyrin syyskylvön verran, mutta heinämaa on aika niukka, metsä riittää jotenkuten kaikkinaisiin tarpeisiin, kalavesi on tyydyttävä; joihin tiluksiin ja etuuksiin nähden tämä tila täällä olevine rakennuksineen, jotka ovat paikkakunnan tavan mukaan tyydyttävässä kunnossa, arvioitiin perillisten suostumuksella ja sopimuksesta 1750 kuparitalariin.

Kuparia.

1 viinapannu, painaa hattuineen ja piippuineen, kun noki, rautarenkaat ja lyijy vähennetään, 1 leiviskän.
1 kattila, painaa 7 naulaa.

Rautakaluja.

1 piilukirves	1 vanha saha
6 työkirvestä	1 höylä
1 rautakanki	1 muokkausrauta
6 viikatetta	1 vasara ja pihdit
2 katkennutta viikatetta	1 korkonaskali
5 sirppiä	1 pora
3 tamppirautaa	1 kaira
1 rautalapio	1 kuuden kannun pata
2 paria peltosahroja	1 viiden kannun pata, parempi
1 kaskiaura	2 kpl padanhaahloja
3 kaskikoukkaa	1 kaavinrauta
1 kynttilänjalka	5 kelloa
	1 malmikello

Puuastioita ja -kaluja.

2 juomatynnyriä	2 vesikiulua
1 kuurna	3 maitopyttyä
2 tiinua	1 kangaspuut
1 saavi	3 sukkulaa
1 taikinatiinu	3 vatia
1 matkavakka	6 lusikkaa
1 vanha rukki	1 käsimylly
6 maitopunkkaa	1 hioinkivi
2 maitokiulua	1 arkku

Pito-, sänky- ja liinavaatteita.

1 harmaa sarkatakki	1 vanha palttinaröijy
1 harmaat sarkaliivit	1 vanha ryijy
2 vanhaa sarkatakia	1 vanha pöytäliina
1 pari vanhoja säämiskähousuja	1 vanhat lampaannahkavällyt
1 vanha musta verkaröijy	1 vanha patja
1 vanha musta sarssihame	3 tyynyä
	1 vanha talvimyssy

Hevosia ja karjaa.

1 vanha tamma	1 hieho, Papunen
1 lehmä, Kirjanen	1 " Silike
1 " Heimonen	1 " Helmike
1 " Sunteri	1 pieni sonni
1 " Nukkanen	2 vuoden vanhaa vasikkaa
1 " Pilkanen	9 kuttua
1 hieho, Jouttike	5 lammasta
1 " Muikuna	3 sikaa

Karjan arvo yht. 351 kuparitalaria.

Ajo- ja ratsastuskaluja.

1 matkareki	2 paria länkiä, joissa
2 kirkkorekeä	nahkareunukset
2 työrekeä	2 paria suitsia, joissa nahkaiset
1 tukkireki	päitset ja raksit
	1 vanha puusatula tarpeineen

Veneitä ja kalastusvälineitä.

1 käyttökelpoinen nuotta	4 lahnaverkkoa
3 vanhaa särkiverkkoa	1 nuottavene
3 vanhaa haukiverkkoa	1/4 kirkkoveneestä

Myötäjäiset.

Tytär Riitta:

1 musta sarssiröijy
1 punainen kirsiinihame
1 lampaannahkavällyt
1 vaippa
1 tyyny
1 lehmä
2 lammasta
1 sirppi
1 arkku

Tytär Maria:

1 musta saksalainen sarssiröijy
1 punainen hame
1 lampaannahkavällyt
1 vaippa
1 villainen sänkypeitto
2 tyynyä
1 lehmä
2 lammasta
1 sirppi
1 arkku

Tytär Vappu:

1 vanha verkaröijy
1 punainen verkahame
1 lampaannahkavällyt
1 vaippa
1 villainen sänkypeitto
3 tyynyä
1 lehmä
2 lammasta
1 arkku

Tytär Marketta:

1 musta verkaröijy
1 punainen verkahame
1 lampaannahkavällyt
1 vaippa
1 villainen sänkypeitto
2 tyynyä
1 skottikankainen hame
1 lehmä
2 lammasta
1 harmaa sarkaröijy
1 arkku
1 sirppi
1 viikate

Tytär Elina:

1 musta verkaröijy
1 punainen verkahame
1 skottikankainen hame
1 kattuuniesiliina
1 lampaannahkavällyt
1 vaippa
1 villainen sänkypeitto
3 tyynyä
1 arkku
1 lehmä
2 lammasta
1 sirppi

Poika Kustaa:

käteistä rahaa 12 kuparitalaria

Pesän arvo ennen vähennyksiä oli 3046 talaria 28 äyriä kuparirahaa.

Perillisten jaettavaksi jäi vähennysten jälkeen 1120 talaria 28 äyriä, josta poika Kustaalle tuli isän- ja äidinperintönä 320 talaria 8 äyriä ja kullekin tyttärelle 160 talaria 11 äyriä, sekä kiinteistön arvosta pojalle 500 ja kullekin tyttärelle 250 talaria, kaikki kuparirahaa.

Ja koska perilliset yksimielisesti selittivät tyytyvänsä käteiseen rahaan irtaimistoperintönään ja luovuttavansa nyt muistiinmerkityn omaisuuden veljelleen ja langolleen tähän merkitystä arvosta, toimitettiin heidän välillään selvitys, jonka mukaan Kustaa joutui maksamaan Riitalle 318 tal. 20 äyriä, Marialle 307 tal. 20 äyriä, Vapulle 303 tal. 4 äyriä, Marketalle 276 tal. 4 äyriä ja Elinalle 273 tal. 20 äyriä.

PITKÄ-SEPPÄ

Pitkä-Seppä kuvattuna mökkinsä edustalla.

Yksi muistelluimpia ja kuvatuimpia kuhmalahtelaisia kansanmiehiä lienee seppä Penjami Yrjönpoika Kallio (Kallioinen) eli Pitkä-Seppä. Hänen kuolemastaan on kulunut jo yli 65 vuotta (k.27.11.1925), mutta hänen muistonsa on kuitenkin jäänyt elämään useissa tarinoissa sekä Kuhmalahden pitäjän ainoan baarin nimessä. Mutta mikä hän oli miehiään ja miksi hänestä tuli paikallinen "kuuluisuus"?

Penjami Kallio syntyi Kuhmalahdella Vehkapuntarin kylässä, syrjäi-

sessä Lautasillan talossa, 9. Tammikuuta vuonna 1844. Suurimman osan elämästään hän myös vietti tässä kotikylässään, asuen pitkään mäkitupa-laisena Yli-Hinkkalan rusthollin maalla.

Penjamin kotitalo Lautasilta sijaitsi kylän takamailla, lähes tietttö-mäin taipaleiden takana. Kesäaikana taloon pääsi vain kapeaa ratastieksi kelpaamatonta polkua. Ainoastaan talvella rekikelien aikaan taloon johti kunnan tie. Syrjäisestä sijainnista ja ympäröivistä suurista metsistä johtuen Lautasillan kerrotaan olleen viimeisiä kaskiviljelyksiä Kuhma-lahdella. Kaskiviljelyn kerrotaan tuottaneen niin hyvin, että 1860-luvun nälkävuosina talossa oli ollut ruista myytäväksi asti.

Suonissa aatelisverta

Penjamin eli Pitkän-Sepän isänpuoleinen suku oli kotoisin Kuhmalahden Ison-Pennon Seppälästä. Hänen isänsä Yrjö Matinpoika (1798-1878) muutti 1830-luvulla perheineen viljelemään silloin autiona ollutta Lautasillan taloa. Vuonna 1873 hän lunasti perinnöksi tämän kruunun uudistilan.

Pitkän-Sepän suonissa virtasi myös aatelisverta, sillä hänen isoäi-tinsä oli omaa sukuaan von Qvanten. Liekö tästä johtunut se, että seppää oli myös leikillisesti kutsuttu Penjami von Kallioksi.

Pitkä-Seppä oli yhdeksänlapsisen sisarussarjan kolmanneksi nuorin. Sisaruksista vanhin, Kustaa (1825-1860), oli kauppamies. Aina rekikelien aikaan hänen kerrotaan käyneen Helsingin torilla myymässä kuorman voita ja lihaa. Eräältä kauppamatkalta palatessaan hän oli tuonut tuliaisina pikkuveljelleen Penjamille "kasakkapistoolin". Pieni poika pelkäsi olles-saan yksin paimenessa suuressa metsässä. Kun Penjami oli 9-vuotiaana poikasena paimenessa, kävi se, mitä hän oli pelännyt: hän kohtasi karhun. Karhu oli tullut noin 20 metrin päähän karjasta. Sen kummemmin empimättä Penjami oli kiivennyt lähimmälle suurelle kivelle ja peloissaan laukais-sut pistoolinsa. "Sitä ei sitte usko, kuinka hurjasti se sitten ärjäsi", seppä oli kertonut pakoonlähteneestä karhusta. Oliko karhu kuollut, siitä ei ole tietoa. Ampumapaikkaa on kuitenkin sen jälkeen nimitetty Karhunkiveksi.

Lautasillan talo periytyi sisaruksista keskimmaiselle, Simolle (1837-1907). Vaikeat kulkuyhteydet ja lopulta tulen riistäytyminen kaskeamisen yhteydessä saivat hänet myymään talon. Uusi asuinpaikka löytyi Eräjär-veltä Kauppilan kylästä. Pitkä-Seppä olikin sittemmin usein nähty vieras veljensä talossa Kauppilan Ala-Jussilassa. Talon pajassa oli ollut koro-tuskin Pitkää-Seppää varten.

Krouvin työn tekijä

Pitkän-Sepän paja sijaitsi aluksi kotitalossa Lautasillassa. Myöhemmin hänen pajansa oli Yli-Hinkkalan ja Rauhalahden talojen välissä, nykyisen Sahalahti-Kuhmoinen-tien varrella. Paja oli ollut siitä erikoinen, että sen katossa oli reikä, jotta seppä sopisi työskentelemään. Luultavasti reikä oli kuitenkin syntynyt lumen painettua katon sisään.

Pitkä-Seppä oli toiminut aikoinaan myös rataseppänä Kangasalan ja Oriveden välillä Vaasan rataa rakennettaessa. Ratatöissä tarvittiinkin voimakkaita ja suuria miehiä. Pitkällä-Sepällä olikin pituutta yli kaksi metriä. Hän ei ollut kuitenkaan mikään poikkeus suvussaan, sillä hänen kertomuksensa mukaan Lautasillan miehet olivat kaikki riskejä ja suuri-kokoisia.

Käsityöläiset olivat entisaikaan arvostettuja henkilöitä. Kun he tulivat taloon, heille katettiin ruoka eri pöytään, ja tarjottu ruoka oli parempaakin kuin muilla. Pitkä-Seppäkin oli omasta arvostaan tarkka, vaikka häntä ei arvostettukaan käsityöläisenä kovin korkealle; hänen sepäntaitonsa kun ei ollut kovin hyvä. Lähinnä häntä on kuvattu "Krouvin työn" tekijäksi. Viikatteiden pajoittamiseen tai rekien raudoittamiseen hän ei ollut kyennyt. Sensijaan puukkoja hänen muistellaan takoneen. Kylän pojat mainostivatkin niitä viedyn aina Kaliforniaan asti. Luultavasti puukot olivat kulkeutuneet sinne siirtolaisten mukana. - Naapurit käyttivät sepän palveluja yksinkertaisemmissa töissä. Toimeentulonsa turvaamiseksi hän oli joutunut tekemään myös muita töitä.

"Hauska miäs elläissään"

Pitkällä-Sepällä oli pihapiirissään liiterin yhteydessä leipomispaikka leivinuuneineen. Siellä hän myös valmisti ruokansa hiillokselle asetetulla kolmijalkaisella pannulla. Leipomiaan pullia ja pikkuleipiä hän myi kyläläisille. Monet niitä ostivatkin, kuitenkin syömättä niitä. Sepän hygieniä kun oli vähän niin ja näin.

Pitkän-Sepän mökki oli monien nuorisopolvien suosima kokoontumispaikka. Sinne sai vapaasti tulla ja pistää vaikka tanssiksi. Olipa paikallinen pappikin joskus nuhdellut seppää: kansan asuntoonsa kokoamisesta pyhäiltoina ja öinä, sekä sopimattomasta elämästä.

"Se Pitkä-Seppäkin oli hauska mies elläissään. Ihmisep piti sitä vähän narrinaan, mutta hauska se oli." Näin kuvaa Pitkää-Seppää eräs hänen aikalaisistaan. Sepän maine perustuikin pitkälti hänen kertojan-

ja hauskuttajanlahjoihinsa, jotka vetivät puoleensa.

Pelimanni ja kertoja

Pitkällä-Sepällä kerrotaan olleen myös vene, jota hän ei kuitenkaan käyttänyt kalastukseen. Vene oli lähinnä kyläilemistä varten. Usein hänen nähtiinkin soutelevan läheisen Siuronsalmen yli. Toisinaan matka oli naapureita tapaamaan, toisinaan Eräjärvelle sukuloimaan. Vanhemmiten seppä oli kuitenkin todennut retkistään, että "vähä luilta ottaa", kun kävelee jyrkkää Syrjänmäkeä takaisinpäin Eräjärvellä.

Ratatyömaalla ollessaan Pitkä-Seppä oli kohdannut monia mielenkiintoisia persoonia, joista riitti juttuja. Uutta ja ajankohtaista ainesta hän taasen kuuli kulkiessaan ahkeraan kyläilemässä ja sukuloimassa. Kun hän istui tupansa muurin takana sängyllään, poltellen itse kasvatamiaan kessuja ja kertoilleen muistojaan, niin hän oli joukon keskipiste; television ja radion kaltainen viihdyke lähiseutujen ihmisille. Vaikka savun kerrotaan välillä olleen niin sakean, ettei läpi tahtonut nähdä, pois ei lähdetty. Raotettin vain vähän salaa ovea.

Pitkä-Seppä oli Kuhmalahden markkinoiden jokavuotinen esiintyjä, triangeleineen ja hiukan hävyttömine lauluineen. Hän ei ollut pelkästään triangelin soittaja. Sopivan ostajan löytyessä hän myös myi näitä omia tekeleitänsä. Laulukin toi silloin tällöin sepän käteen lantin markkina-vaeltä. - Kun hän oli yksin tuvassaan, sieltä saattoi kuulua myös toisenlaista laulua, mm. hänen hiljentyessään joulunviettoon. Pitkän-Sepän kerrotaankin olleen uskonnollismielinen. Mutta esiintyessään yleisölle hän lauloi sitä, mistä kansa piti.

KUHMALAHDEN SANANPARSIA

Ei sepällä ok kunnov veistä eikä raatalilla ehjää takkia.

Ennel lyhköner rikam maasta ottaa kum pitkä tählen taivaasta.

"Jumala palatakseni tuulensak kääntäköön!" sano akka kuv vastatuulta soutu.

"Tupakkia päälles!" sano Vänni kuv vihhiiltä pääsi.

(HÄMEEN KANSA MUISTELEE. Kerännyt ja toimittanut Pertti Virtaranta.
Helsinki 1950)

Kuhmalahden sotamiehiä

Suomen sodan ajoilta vv. 1808–09.

Suomen sodan aikana v.v. 1808–09 kuorman ja helteen maan puolustuksessa kantoi ruotuväkilaitos. Muutamat talot muodostivat n.s. ruodun. Tämä kustansi sotamiehen ja antoi hänelle torpan asuttavaksi. Määrätyin ajoin ruotumiehet kutsuttiin aseharjoitukseen. Muuten he viljelivät maitaan, kuten toisetkin maamiehet. Suomen armeijan vahvuus, johon näin kuului pääasiassa ruotuväkeä, mutta myös jonkun verran pestattua miehistöä, nousi sodan syttyessä vain 19 tuhanteen mieheen.

Kuhmalahdenkin talot olivat luonnollisesti ylläpitämässä ruotuväkilaitosta. Kirkonkirjoista näemme sotamiesten nimet, numerot ja syntymäajat. Nimet ovat järjestään ruotsalaisia. Mutta niiden kantajat ovat supisuomalaisia. Armeijassa oli sellainen järjestys ja tapa, että melkein säännöllisesti jokaiselle miehelle annettiin ruotsalainen nimi. Kieltä tai kansallisuutta ei katsottu. Armeijahan oli Ruotsi–Suomen.

Kirkonarkiston kirjoista saapi tietää, että ainoakaan kuhmalahtelainen sotamies ei kaatunut sodassa. Tänä aikana kuoli vain yksi sotamies, mutta hänkin kotonaan keuhkotautiin. Varsinkin vuonna 1809 on muuten kuolleisuus tavattomasti suuri. Sodan kintereillä kulki nälkä ja taudit. Vuonna 1808 kuolleitten määrä on 26. Seuraavana vuonna se nousee 85:een. Vertauksen vuoksi mainittakoon, että v. 1806 on kuolleita vain 16, ja ensimmäisenä sodan jälkeisenä rauhan vuonna kuuluttivat Kuhmalahden kirkonkellot jälleen ainoastaan 22 matkaa yli maisen rajan. Elämä alkoi uudestaan...

Seuraavassa luettelemme kuhmalahtelaisten sotamiesten nimet v. 1801–08 kirkonkirjain mukaan kyllitän: (Kylät ovat siinä järjestyksessä kuin ne esiintyvät sen aikuisissa kirjoissa.)

Pohja: Joonas Berg n:o 106, s. 1775.

Tervaniemi: Yrjö Enros n:o 101, s. 1784, Matti Kruth n:o 104, s. 1778, Antti Hopp n:o 105, s. 1776. — Tapanilan sotilasvirkatalossa asui sitäpaitsi adjutantti Karl Johan Spoof, s. 1773.

Venkapuntari: klarinetin puhaltaja Kaarlo Vilhelm Frank, s. 1771. — Fansbergin, nykyisen Rauhalahden, isäntä kuului myös sotilassäätyyn. Armeijan rullissa hänellä oli vänrikin arvo. Hänen nimensä oli Frans Henrik Neppenström, s. 1756. Neppenströmitkin ovat vanhaa suomalaista sukujuurta. Suku on lähtöisin nimittäin Vehkajärven Näppilästä. Kuhmalahden toinen kappalainen Sigfrid Neppius oli Näppilän poikia. Hänelle muodostettiin koulutiellä nimi Neppius, jonka eräät suvun jäsenistä sitten muuttivat Neppenströmiksi.

Iso-Pento: jääkäri Johannes Gast n:o 7, s. 1773, Mikko Gran n:o 102, s. 1771.

Vähä-Pento: Johannes Skånberg n:o 100, s. 1761.

Kivisalmi: Simon Stör n:o 97, s. 1760, Eerikki Frö n:o 98, s. 1766, Matti Stenstrand n:o 99, s. 1765.

Noksiainen (joka kuului Kuhmalahteen myöskin): rakuuna Johan Aspholm (kuoli jo v. 1807) n:o 8.

Haapasaari: Eerikki Tall n:o 95, s. 1757, Matti Asp n:o 94, s. 1763, Eerikki Asproth n:o 96, s. 1752, Tapani Jagt n:o 84, s. 1763.

Kirkonarkistossa säilytettävistä asiakirjoista ei käy ilmi, ottivatko kaikki edellämäinitut miehet osaa sotatoimiin. Tämä seikka olisi tutkittava Tukholman sota-arkistossa. Mutta varmaa on, että jo v.v. 1808–09 Kuhmalahdenkin miehet olivat puolustamassa isien maata ja kotikontua vainolaista vastaan. Ja niin on nytkin. Isien teitä astuu suojeluskunta, onpa sen rinnalla Lotta Svärd-yhdistyskin.

Paavo Viljanen.

Raine Raitio

LISÄÄ SUOMEN SOTAA KÄSITTELEVÄÄ KIRJALLISUUTTA

Varsin hyvän esityksen joukkojen vahvuuksista, venäläisten sotatoimista Suomessa, sekä sodan kulusta antaa tutkimus:

G. Zaharov: Venäjän ja Ruotsin välinen sota vuosina 1808–1809. Sotatieteen laitos, Sotahist. julk. n:o 2, Helsinki 1985.

Tampereen seudun kunnista ainakin Kuhmalahdelta löytyy julkaistua tietoa Suomen sodan sotamiehistä. Kuhmalahden sotamiehistä on kirjoittanut oheisen artikkelin silloinen Kuhmalahden kirkkoherra Paavo Viljanen.

Parkun suvun juuret ovat hämäläiset ja talonpoikaiset

Parkun suvun kantavanhempina pidetään Vanajan Kankaisten Parkun rusthollaria **Antti Antinpoika Parkkua** (1805–1889) ja hänen vaimoan **Helena Heikintytärtä** (1812–1867). Antti Parkun isänisä oli muuttanut Vanajan Kankaisten rustholliin Hattulan Mierolan Parkulta 1781. Antin Helena-vaimo oli kotoisin Luopioisista, samasta pitäjästä kuin Antin äiti. Luopioisten Kuohijoen Riihimäen talon Helena-tytär oli juuri täyttänyt 17 vuotta, kun hänet vuonna 1829 vihittiin Antti Parkun kanssa ja hänestä tuli Vanajan Parkun emäntä.

Helenalle ja Antille syntyi yhteensä 12 lasta, joista viidellä oli jälkeläisiä. Näistä jälkeläisistä muodostuvat nykyisen Parkun suvun viisi päähaaraa.

Kaksi Antin ja Helenan tyttäret, Serafia ja Helena, naittiin emänniksi Jämsään, kenties seurauksena jämsäläisisäntien Hämeenlinnaan suuntautuneista markkinamatkoista. Serafian jälkeläiset muodostavat **Koljosen** (Kihl-Koljosen) sukuhaaran, johon Koljosten lisäksi kuuluvat m.m. Rautialat ja Könkkölät. Helenan jälkeläiset ovat **Tapion** sukuhaaraa (Selin-Tapio).

Antti ja Helena Parkun Juho-poika meni vävyksi Hattulaan ja aloitti etelähämäläisen **Ihaniemen** sukuhaaran. Parkun Hilma-tyttärestä tuli Sääksmäen Sillantaan emäntä ja **Sillantaan** sukuhaaran kantaäiti. Osa Hilman jälkeläisistä asuu edelleen Valkeakosken Sääksmäellä. Heidän omistuksessaan on siellä neljä taloa: Sillantaka, Uittamo, Kapakka ja Metsä-Paavola.

Parkun suvun **Parkun** sukuhaaran aloitti Antin ja Helenan lapsista nuorin, kirjoittajan äidinäiti Matilda. Hän jäi kotitaloon Vanajan Parkulle. Matildan aviomies Juho Juntula-Puntila rupesi ajan tavan mukaisesti käyttämään Parkku-nimeä. Tämä vanha, jo 1300-luvulla tunnettu nimi on saatu säilymään nykypäivään, koska nykyinen, myös vävynä taloon tullut isäntä on ottanut sen itselleen ja perheelleen. Parkku-nimi on suojattu vuonna 1930. Nimenkantajia on nykyään kahdeksan.

Kesällä 1958 Antti ja Helena Parkun Serafia-tyttären poika, vuonna 1874 syntynyt lääketieteen tohtori **Heikki Koljonen** kutsui Antin ja Helenan jälkeläiset perheineen kotiinsa Korpilahden Vanhaan Maahiin. Kutsun aiheena olivat Heikki ja Anna Koljosen kultahäät. Parkun sukua kerääntyi juhlapaikalle toista sataa henkeä. Tässä tilaisuudessa, 2.7.1958, päätet-

tiin Heikki Koljosen aloituksesta perustaa PARKUN SUKUSEURA.

Nyt Parkun sukuseura on toiminut jo yli kolmekymmentä vuotta. Sen toiminta on ollut vapaamuotoista ja epävirallista. Kokouksia on ollut joka kolmas vuosi, joskus harvemmin. Kokouspaikkana on usein ollut Aulan-ko. Pari kertaa on kokoonnuttu Jämsässä. Kokousten osanottajamääräksi on vähitellen vakiintunut n.50-60 henkeä. Kaikkiaan on kantavanhempien Antti ja Helena Parkun jälkeläisiä ja heidän puolisoitaan luetteloitu n.700. Heistä on elossa n.500.

Parkun sukuseuran tämän vuoden kokous pidettiin 16.6.1991 Päivölän kansanopistossa Valkeakosken Sääksmäellä. Tämä kokouspaikka liittyy suvun historiaan. Antti ja Helena Parkulla oli vuodesta 1848 alkaen omistukseensa Vanajan Parkun lisäksi Sääksmäen Solbergin kartano, joka oli muutettu säterirustholliksi. Solbergin (Sulamäen) kartano tunnetaan jo keskiajalta. Sen vanha kartanopaikka on ollut Päivölän mäen etelärinteellä. 1800-luvun lopulla Parkut lahjoittivat Päivölän mäen tontin Hämeen kansanopistolle, jonka nykyinen nimi on Päivölän kansanopisto.

Antti ja Helena Parkun perhe vietti paljon aikaansa Solbergissa, vaikka kirjoilla oltiin Vanajassa. Äidinäitini Matilda Parkku syntyi siellä vuonna 1855. Siellä myös Helena-äiti kuoli 1867. Antti Parkun aikana talouskeskus siirrettiin Päivölän mäeltä pari kilometriä etelään päin, Rompon torpan paikalle, missä nyt on Santin talo. Päivölässä pidetyn sukukokouksen osanottajilla oli kokouksen päätteeksi tilaisuus käydä tutustumassa tähän Santin taloon, jonka päärakennuksesta osa on Antti ja Helena Parkun ajoilta.

**Kutsutaan nöyrimmästi
Läsnäolollansa kunnioittamaan**

Rusthollari

Kustaa Sillantavustan

ja

tyttäreni

HILMA EMELIAN

Vilkiäisiä

Parkun tilalla Wanajassa, Tiistaina 14 p. Kesäkuuta 1881.

Kello 1 j. p. p.

ANTTI PARKKU.

		Erkki Tuomaanpoika, mylläri Vanaja, Ruunumylly s.3.12.1684, k.24.1.1742 pso 19.2.1711 Maria Heikintr Vanaja Tyllilä s.1687, k.6.1.1759		Sipi Ristonpoika Luopioinen, Kirkonkylä, Mikkola pso Maria		Heikki Rekonpoika, talollinen Luopioinen, Kajantila, Penttilä s.1684, k.8.6.1755 pso 15.4.1723 Maria Heikintytär Pälkäneen Joensuusta s.1698, k.14.12.1771	Heikki Heikinpoika, rusthollari Luopioinen, Kouvala, Knaapi s.1687, k.18.10.1759 pso I vih.13.6.1722 Kirsti Matintu Pälkäne, Töyräniemi, Niemi k.25.12.1734
Pekka Niilonpoika Parkku talollinen Hattula Mierola s.1700 k.8.5.1763	Maria Mikontytär s.1711 k.11.5.1774	Juho Erkinpoika (pso II) mylläri Vanaja Ruunumylly s.6.8.1717 k.12.2.1756	Anna Martintytär Kankaisten rusthollin lampuodin pojan leski s.11.2.1702 k.23.6.1769	Risto Sipinpoika Mikkola talollinen Luopioinen Kirkonkylä s.1706 k.14.11.1773	Karin Heikintytär pso I k.27.8.1739	Heikki Heikinpoika Penttilä talollinen Luopioinen Kajantila s.1725 k.19.5.1805	Maria Heikintytär Luopioisten Kouvalan Knaapilta s.1727 k.25.12.1784
		vihitty 23.5.1743 Vanaja				vihitty 31.5.1747 Luopioinen	
Juho Pekanpoika Parkku Muutti Vanajan Kankaisten rustholliin Hattulan Mierolan Parkulta 1781. s.6.4.1738, k.19.3.1808 Vanaja vihitty 15.6.1766 Vanaja		Maria Juhontytär Vanajan Ruunumyllyltä s.6.6.1744, k.12.12.1789 Vanaja		Heikki Ristonpoika Mikkola talollinen Luopioinen, Kirkonkylä s.1731 k.25.5.1796 Luopioinen vihitty 28.12.1769 Luopioinen		Beata Heikintytär Luopioisten Kajantilan Penttilästä s.14.9.1748 k.1.1.1825 Luopioinen	
Antti Juhonpoika Parkku, rusthollari laamanninoikeuden lautamies, Vanaja Kankainen s.21.10.1776 Hattula, k.4.9.1828 Vanaja			vihitty 4.4.1804 Luopioinen		Beata Heikintytär Luopioisten Kirkonkylän Mikkolasta s.11.1.1777 Luopioinen k.4.1.1821 Luopioinen		
			Parkun sukuseuran kantaisä Antti Antinpoika Parkku, rusthollari Vanaja, Kankainen s.20.2.1805 Vanaja k.5.2.1889 Vanaja				

14

Heikki Ristonpoika, talollinen Luopioinen, Kuohijoki, Pakarinen pso Kaisa Rekontytär s.1688, k.1756	Erkki Heikinpoika, talollinen Luopioinen, Karviala, Kauppi s.1679, k.19.11.1743 pso Kaisa Matintytär s.1691, k.2.7.1767	Heikki Juhonpoika, talollinen Padasjoki, Auttoinen, Kämppi s.1676, k.30.3.1754 pso Vappu Antintytär s.1678, k.16.4.1748		Heikki Matinpoika, talollinen Luopioinen, Puutikkala, Anttila s.1683, k.10.9.1754 pso Sohvi Kallentytär s.1685, k.5.5.1743	Erkki Yrjönpoika, talollinen Pälkäne, Luikala, Penttilä s.1681, k.12.5.1749 pso 28.12.1712 Vappu Heikintytär Sahalahden Tursolan Pietilästä s.18.2.1695, k.13.12.1759	Erkki Yrjönpoika, lampuoti Hauho, Sappee, Alastalo s.1692, k.27.5.1762 pso Riitta Samuelintytär s.1693, k.7.1.1773	Matti Heikinpoika, rusthollari Luopioinen, Kouvala, Knaapi s.1682, k.17.6.1752 pso Kirsti Antintytär s.1684, k.3.1.1758
Heikki Heikinpoika Pakarinen talollinen Luopioinen Kuohijoki s.1716 k.14.5.1795	Kaisa Erkintytär Luopioisten Karvialan Kaupilta s.1721 k.11.8.1768	Jooseppi Heikinpoika Kämppi talollinen Padasjoki Auttoinen s.1704 k.7.5.1768	Sohvi Heikintytär s.1704 k.22.11.1759	Heikki Heikinpoika Anttila talollinen Luopioinen Puutikkala s.1718 k.28.2.1786	Maria Erkintytär Pälkäneen Luikalan Penttilästä s.1719 k.1.3.1785	Simo Erkinpoika lampuoti Hauho Sappee Eerola s.1724 k.2.3.1779	Helena Matintytär Luopioisten Kouvalan Knaapilta s.1723 k.11.3.1780
vihitty 19.3.1744 Luopioinen				vihitty 26.12.1744 Pälkäne		vihitty 28.12.1745 Luopioinen	
Heikki Heikinpoika Pakarinen talollinen Luopioinen Kuohijoki s.13.12.1744, k.1.2.1786		Sohvi Joosepintytär Padasjoen Auttoisten Kämpiltä s.3.4.1747, k.4.1.1818		Antti Heikinpoika Anttila talollinen Luopioinen, Puutikkala s.28.11.1745, k.29.10.1801		Liisa Simontytär lampuodin tytär Hauho; Sappee, Alastalo s.27.9.1750, k.15.5.1821	
vihitty 18.3.1769 Padasjoki				vihitty 31.5.1773 Hauho			
Heikki Heikinpoika Riihimäki, talollinen Luopioinen, Kuohijoki s.14.7.1772 Luopioinen, k.30.11.1851 Luopioinen			vihitty 1803 Luopioinen		Vappu Antintytär Luopioisten Puutikkalan Anttilasta s.26.7.1777 Luopioinen, k.10.12.1856 Luopioinen		

Parkun sukuseuran kantaäiti
Helena Heikintytär
Luopioisten Kuohijoen Riihimäestä
s.2.1.1812, k.11.9.1867 Sääksmäki (haud. Vanajaan)

IKAALINEN 350 VUOTTA

Ikaalisissa vietetään tänä vuonna seurakunnan ja pitäjän 350-vuotisjuhlavuotta. Olen koonnut tähän joitakin sukututkijoita mahdollisesti kiinnostavia tapahtumia, joista on mahdollista saada myös näin jälkikäteen kirjallista tietoa.

Keväällä järjestettiin 3-osainen Ikaalisten historiaa käsittelevä luentosarja, jota oli seuraamassa myös Tampereen seudun sukututkimusseuran jäseniä. Luentojen aiheet olivat:

1. Ikaalisten historian esihistoriallinen osa
2. Ikaalisten historian keski- ja uuden ajan alun historia
3. Ikaalisten historian uusi aika (1641)

Ikaalisten paikallislehti Pohjois-Satakunta julkaisi luentojen jälkeen esitelmien lyhennelmät.

Perinteistä Ikaalisten päivää vietettiin kesäkuun ensimmäisenä sunnuntaina. Samana päivänä sai ensiesityksensä näytelmä "Aarnivalkeiden aikaan", jonka historia pohjautuu lähes kahden sadan vuoden taakse Varpeen kestikievariin, sen elämään, ihmisiin sekä Varpeen raharyöstöön.

Heinäkuussa paljastettiin pohjoisella hautausmaalla menneiden sukupolvien muistomerkki. Muistomerkissä on teksti: "Ikaalisten vanha kirkko oli tällä paikalla vuoteen 1828. Ympärillä lepää vainajia ainakin viideltä vuosisadalta. Psalmi 145". Muistomerkki on helposti löydettävissä. Se sijaitsee nykyisestä kellotapulista vähän Ikaalisten keskustaan päin.

Heinäkuussa oli myös Gylling-seminaari. Koska mm. Aamulehti käsitteli kesällä tätä seminaaria, sivuutan sen nyt pelkällä maininnalla. Gyllingin suvun historia liittyy Kalmaan tilaan.

Elokuussa vietettiin seurakunnan juhlatiikkoa, joka huipentui juhla-jumalanpalvelukseen. Jumalanpalveluksessa saarnasi Tampereen hiippakunnan piispa Paavo Kortekangas. Kirkko oli täynnä väkeä; entisiä, nykyisiä ja varmasti myös tulevia ikaalilaisia. Kirkkomäellä juotiin kahvit ja näin siellä monta iloista tervehdystä, halausta ja lyhyttä "sukuselvitystä": "Muistatko, olen omaa sukua..." Kahvien jälkeen kirkossa esitettiin kantaatti "Tie". Ikaalisten seurakunnan historiaan liittyvä kuvaelma "Erinäinen Pastoraati" oli myös juhlatiikon ohjelmistossa.

Juhlavuoteen liittyen kasvoi Ikaalisten kirkon läheisyydessä olevalla Rahkolan tilan pellolla juhlaruista. Ruis leikattiin vanhanaikaisesti sirpillä, sidottiin lyhteiksi ja lyhteet koottiin kuhilaiksi. Rukiinleik-

kuutalkoisiin kutsuttiin kaikki entiseen Ikaalisten suurpitäjään kuulu-
neiden pitäjien kylätoimikunnat.

Sukututkijaseminaari

Sukututkijaseminaari oli 31.8.1991 alkaen kello 9.00 Ikaalisten seura-
kuntakeskuksessa. Tulokahvien jälkeen lääninrovasti Heikki Mattila piti
alkupuheenvuoron, jonka jälkeen kuljimme kysymyksiä tehden kirkkoherran-
virastoon ja sieltä edelleen kirkkoon. Hän kertoi Ikaalisten kirkkojen
historiasta sekä esitteli kirkon vanhan esineistön. Kirkosta lähdimme
sankarihaudoille ja hautausmaalle. Näimme myös edellä mainitsemani men-
neiden sukupolvien muistomerkkin.

Hautausmaakierroksen jälkeen pääsimme tutustumaan Ikaalisten tuomio-
kuntaan. Sieltä menimme takaisin seurakuntakeskukseen nauttimaan ikaali-
laisen perinneaterian, johon kuuluu halstratut silakat, perunavoi, rosol-
li, lampaanpalvi, kehäjuusto, klimppisoppa sekä jälkiruokana ohrapuuro
ja rusinakeitto.

Perinneateriaa "sulattelimme" opastetulla kiertokävelyllä Ikaalisten
vanhassa kauppalassa. Kiertokävely päättyi lukion ja yläasteen pihaan
ja menimme "punaiselle koululle" kuuntelemaan kirjastonjohtaja Tytti
Mäkipään puheenvuoron. Hän kertoi sukututkimuksen mahdollisuuksista
Ikaalisten kirjastossa, paikallishistoriallisista kirjoista ja suku-
julkaisuista.

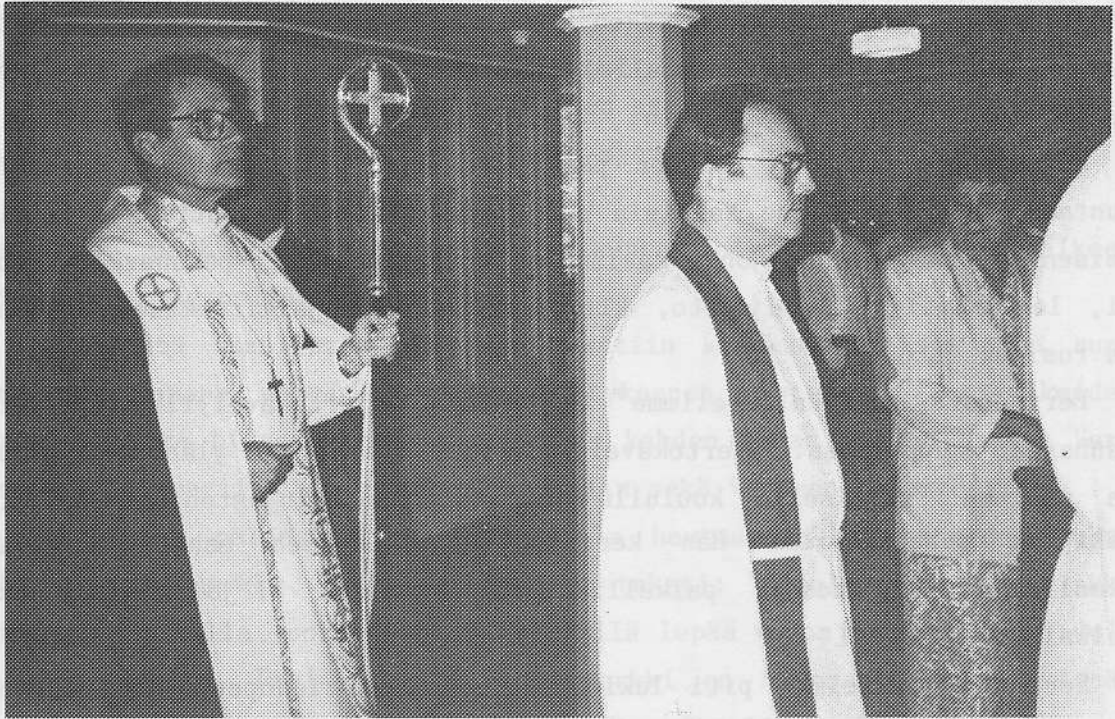
Seuraavan esitelmän piti lukionaikainen historianopettajani, lehtori
Kari Rantala. Hän kertoi tutkimuksensa kohteesta, ruotusotilaista. Luen-
non jälkeen kuulijoilla oli mahdollisuus esittää kysymyksiä omissa tut-
kimuksessa vastaantulleista ruotusotilaista, sillä Kari Rantala oli
ottanut atk-laitteet luen nolle mukaan.

Iltapäivän luennoilla imatralainen Pentti Niinimäki antoi Ikaalisten
kirjastolle arvokkaan lahjoituksen. Hän oli tehnyt suuritöisen urakan
keräämällä kaikki Ikaalisissa syntyneiden nimet vuosilta 1680-1850.
Syntyneiden nimiä Niinimäen mapeissa on kaikkiaan 24000 kappaletta.

Sukututkimusseminaarin osanottajia oli n.70 ja toivomuksena esitet-
tiin, että tilaisuus olisi tästä lähtien jokavuotinen. Saimme myös esit-
tää toivomuksia seuraavan tapaamisen aiheiksi.

Katkelma Aarne Saarnion runosta Ikaalisille. Runo on julkaistu Vanhankauppalan 100-vuotiskirjassa v. 1958.

*"Ei kotoisampaa paikkaa päällä maan
Sä synnyit Luojan hymyillessä varmaan
Kun muistan niemen, puiston, rannan armaan,
on kaipausta sydän tulvillaan."*

Kuva on otettu Ikaalisten 350-vuotis juhlahuonepalveluksessa.
Kuvassa piispa Paavo Kortekanga ja kirkkoherra Heikki Mattila.

Pentti Niinimäki on laatinut rippikirjojen mukaisen luettelon Ikaalisten taloista ja torpista Ruotsin vallan aikana (vuodet 1734-1810). Tampereen seudun sukututkimusseura on teettänyt tästä luettelosta kopioita, joiden myyntihinta on 20 mk. Niitä on saatavissa tai tilattavissa seuran julkaisuja myyviltä henkilöiltä.

Kun mummoni vaari ei ole syntynyt missään

Äitini, Lyydi Matilda Numminen, on syntynyt Hausjärvellä 12.3.1900. Silakkamäki, hänen kotitorppansa, oli Ryttylän kartanon mailla ja oli perustettu 1700-luvun lopulla. Vuoden 1820 tienoilla torppaa ryhtyivät asumaan mummoni (Amanda Augustdr. s.14.4.1869) isovanhemmat Henrik Mattsson ja Maja Lena Carlsdr. Maja Lena on syntynyt Janakkalassa 24.8.1795. Henrik Mattsson on Hausjärven rippikirjojen mukaan syntynyt 12.11.1788.

Henrikin syntymäaika ja -paikka on harmaannuttanut muutenkin vähäisen tukkani. Missä on tämä mummoni vaari syntynyt? - Ei missään! Sillä ei Hausjärvellä - eikä kait muuallakaan silloisessa Ruotsin Suomessa - ole 12.11.1788 syntynyt Henrik Mattsonia.

Päättelin ongelmasta, että papit olivat taas sählänneet. Lähdin kokeilemaan, että miehen syntymäpitäjä olisi Hausjärvi ja syntymävuosi rippikirjan ilmoittama 1788, mutta että tarkempi päivämäärä olisi virheellinen. Tämä olettamus johti mielenkiintoiseen sekasotkuun.

Vuonna 1788 Hausjärvellä on syntynyt kaksi Henrik Mattssonia: Ryttylän Kokkilan lampuodille Matts Henricssonille 13.2. ja Arolammin Pirttilän isännälle Matts Jacobssonille 27.7. Arolammin Henrik Mattssonista tuli kuitenkin aikoinaan Pirttilän isäntä, joten tutkittavaksi jäi Ryttylän Kokkilassa 13.2.1788 syntynyt Henrik.

Ryttylän lampuodit olivat köyhtyneitä, ja kun Henrikin vanhin sisar oli mennyt naimisiin ja jäänyt miehensä kanssa kotiinsa, ei oikeastaan ole ihme, että pappi oli vuoden 1805 rippikirjaan kirjoittanut Henrikin nimen kohdalle: Abit (muuttanut).

Minne tämä 17-vuotias nuorukainen oli muuttanut, sitä pappi ei tullut merkinneeksi. Sen sijaan hän oli kirjoittanut jotakin muuta. Henrikiä koskeva rivi kuuluu 1805 vuoden rippikirjassa: Henrik Mattsson 17.11.1788 - Abit.

Henrikillä oli Hedvig-niminen sisar, joka oli syntynyt 17.11.1784. Henrik oli siis saanut sisarensa syntymäpäivän ja syntymäkuukauden ja niillä eväillä lähtenyt maailmalle.

"Ei kai se kotipitäjäänsä kauemmaksi ole mennyt", ajattelin, kun aloin järjestelmällisesti käydä läpi Hausjärven taloja. Karhin kylän Pirjolasta poika löytyi. Sinne oli vuonna 1807 merkitty renki Henrik Mattsson, synt. 17.11.1788.

Kahden vuoden kuluttua Henrik Mattsson hävisi Karhista.

Ryttylän Sulavan torppaan ilmestyi vuonna 1809 renki Henrik Mattsson, jonka syntymäaika oli 17/11.1788. Kysymysmerkin paikalla oleva numero oli kirkonkirjassa vaikeasti luettavissa. Renkimies muutti paikkaa miltei vuosittain, ja pappi vakiinnutti, ilmeisesti juuri tämän saman Henrik Mattssonin syntymäajaksi 12.11.1788.

Tutkimustani hankaloitti erinomaisesti se, että Hausjärvellä oli noina vuosina käytössä kaksi rippikirjaa, joiden tiedot kulkevat limittein ja lomittain, jopa hieman eriävätkin.

Henrik Mattssonin vanhemmat kuolivat vuonna 1809. Perunkirja on tallella mikrofilmillä. Siitä käy mm. selville, että 21-vuotias Henrik oli henkilökohtaisesti läsnä perunkirjoituksessa. Hänen puumerkkihaarukkinsa on paperin alla. Toimituksen suorittaja ei vain ole huolinut mainita Henrikin syntymäaikaa eikä asuinpaikkaa..

Henrik Mattsson on vuoden 1815 vaiheilla mennyt naimisiin Vellingin-ojan torpan tyttären kanssa. Hausjärven vihkiluettelot noilta vuosilta ovat kuitenkin hävinneet. Yritin sitoa Henrik Mattssonia Kokkilan lamputotalon pojaksi muilla sukulaisuussuhteilla. Kävi läpi kaste- ja kummiluetteloita, josko Henrik Mattsson olisi ollut sisartensa lasten kummina, tai päinvastoin. Kummiyhteyttä ei kuitenkaan ollut, mikä asettaa koko sukuyhteyden hieman kyseenalaiseksi. Toisaalta, voihan olla, että jos Henrik 17-vuotiaana lähti kotoaan riidan jälkeen, välit eivät koskaan palanneet. Mutta jos Henrik Mattsson 13.2.1788 Kokkilassa syntyneenä ja 17.11.1788 syntyneeksi merkittynä on muuttanut Karhiin - ja ellei hän ole se sama Henrik Mattsson, joka 12.11.1788 syntyneeksi merkittynä sukeltaa uudestaan esiin Ryttylässä, niin kuka sitten on mummoni vaari. Missä hän on syntynyt - kuka hän on?

Eipä taida kukaan antaa vinkkiä? Täytyy luulla vain.

Pekka Nuottajärvi

SUKUTUTKIJOITA KOOLLA VAMMALASSA

Syyskauden 1991 alkajaistilaisuudessa seuramme puheenjohtaja Raimo Vasara kertoi Vammalassa pidetystä sukututkijoiden seminaarista. Siihen osallistui myös kirjeenvaihtajamme Pekka Nuottajärvi:

Viime kesänä, 8. ja 9. kesäkuuta, Vammalaan kokoontui niitä sukututkijoita, joiden sukujuuria on Tyrvään seudulla eli entisen Suur-Sastamalan alueella. Kauniina kesäisenä lauantai-aamuna kerääntyi parikymmentä innokasta sukututkijaa Vammalan KOP:n kokoushuoneeseen, joukossa useita seuramme jäseniä. Kokoonkutsujana oli taas, kuten aiemminkin, **Taisto Suontausta** Vääksystä. Hän oli tunnetulla taidollaan laatinut ohjelman, varannut kokoustilan sekä järjestänyt majoituksen pitkämatkaisille. Vastaavan kokoontumisen hän on järjestänyt jo muutaman kerran aiemminkin, edellisen kerran toukokuussa 1990.

Tapahtumalle Suontausta oli antanut komean nimen: "Tyrvään seudun suku- ja henkilöhistorian tutkijaseminaari". Virallisen tuntuaisesta nimestään huolimatta kokoontuminen oli melko vapaamuotoinen ja lämminhenkinen. Tervetuliaiskahvin ja Suontaustan tervehdyssanojen jälkeen aloitettiin "tutkimuskartoituskeskustelu". Siinä osanottajat kertoivat kukin vuorollaan juuristaan ja tutkimustuloksistaan, joita taas vaihdettiin vilkkaasti. Uusia sukulaisuussuhteitakin löytyi.

Viereisessä ravintolassa nautitun lounaan jälkeen kävimme tutustumassa tänä vuonna 100 vuotta täyttävään Tyrvään kirjakauppaan, ja erityisesti sen alakerrassa sijaitsevaan Kirjakellariin. Alakerrassa on myytävänä paljon sukututkijaa kiinnostavaa kirjallisuutta. Moni lähtikin sieltä yksi tai useampikin kirja kainalossa, luvaten palata joskus uudelleen, paremman ajan kanssa.

Kotiseutuneuvos Antti Prusi kertoi Väinö Selanderista

Kirjakaupasta palattuamme puheenvuoro oli kotiseutuneuvos Antti Prusilla, joka oli yksi tapahtuman osanottajista. Hän kertoi meille ansiokkaasta Tyrvään seudun suku- ja paikallishistorian tutkijasta Väinö Selanderista ja hänen elämänvaiheistaan. Tyrvään seudun kotiseutuyhdistys on aikanaan julkaissut lähes parikymmentä Selanderin kirjoittamaa kirjasta. Lisäksi paikkakunnan lehdissä on julkaistu lukematon määrä hänen

kirjoituksiaan. Tunnetuin Selanderin kirjoista lienee KARKUN RATSUTILAT v:ltä 1944, josta tänä vuonna on julkaistu uusi näköispainos. Tämän sekä muutkin Selanderin kirjat Prusi esitteli meille ja luki muutamista katkelmia. Kiinnostavan ja mielenkiintoisen esityksen jälkeen asiasta syntyi vilkas keskustelu, jota jatkettiin iltapäiväkahvin aikana.

Kahvin jälkeen tehtiin vielä yhteenveto päivän aikana esilläolleista asioista sekä sovittiin seuraavan päivän ohjelman yksityiskohdat. Kun näin päivän virallinen ohjelma oli käyty lävitse, joukko hajaantui yön ajaksi. Lähiseuduilla asuvat koteihinsa, muutamat sukulaisiinsa tai tuttaviiinsa. Puolenkymmentä meistä pitempimatkaisista vietti yön Liekorrannan matkustajakodissa.

"Risteilyä juurilla"

Sunnuntaiaamuna kokoonnuimme kaksitornisen kirkon pysäköintipaikalle, josta Lauhamon bussi nouti meidät **Kerttu Ryömän** opastamalle kotiseutukierrokselle, "risteilemään juurillamme" Vammalan ympäristössä. Erinomainen oppaamme (häinkin yksi osanottajista) tutustutti meitä useisiin seudun kyliin ja taloihin ja kertoi niiden vaiheista. Poikkesimme myös katsomaan Kiikan kaunista kirkkoa ja hyvinhoidettua hautausmaata.

Vähähaarassa

Seuraava kohteemme oli Vähähaaran kotiseututalo, jonne saavuttuamme kylätoimikunnan edustajat toivottivat meidät sydämellisesti tervetulleiksi. Alkajaisiksi lauloimme Erkki Ryömän säestämänä suvivirren. Tämän jälkeen tarjottiin kahvit, ja retkikuntamme vetäjä Taisto Suontausta käytti puheenvuoron. Seuraavaksi kylätoimikunnan puheenjohtaja Reino Nummi kertoi Vähähaaran historiasta. (Vähähaara muodostuu Nevon, Vehkakorven ja Kortejärven kylistä.)

Vähähaara on vuonna 1989 valittu "**Vuoden kyläksi**", ansioistaan perinteen vaalimisessa ja tallentamisessa. Kylässä on 140 vakinaista asukasta, mutta kylätoiminnassa on mukana n.600 henkilöä. Tämä kertoo siitä innosta, millä tähän asiaan seudulla suhtaudutaan.

Emäntä Ulla Seppä kertoi kotitalonsa Setälän, jonka sukuviirissä on vuosiluku 1540, menneistä vaiheista. Kävimme vielä katsomassa kotiseututalosta kivenheiton päässä olevaa, kylätoimikunnan kunnostamaa vesivoimalla käyvää pärehöylää. Sen jälkeen talon emännät tarjosivat herkullisen perinnelounaan: klimppisoppaa, kutunjuustoa ym. Jälkiruuaksi

saatujen kakkukahvien jälkeen Marja Koukku kertoi omasta suvustaan. Hän on tutkinut laajalti Tyrvään seudulta kotoisin olevia esivanhempiaan.

Takaisin kohti Vammalaa

Hyvästelttyämme kylätoimikunnan jäsenet jatkoimme kotiseutukierrosta Keikyän kautta takaisin kohti Vammalaa. Matkalla pysähdyimme tutustumaan Sarkian museoon. Se on kyllä tutustumisen arvoinen, vaikka onkin vain pieni harmaa mökki tien varressa.

Vielä ennen Vammalaan saapumistamme poikkesimme Näntölän kylään, kokoontumisessa mukana olleen Irmeli Knuutin synnyinkotiin, jota hänen sisarensa perhe nykyisin isännöi. Saimme nähdä talon edustavan kotimuseon, ja Irmeli kertoi talon menneistä vaiheista.

Matkan viimeisen osuuden aikana Raimo Vasara kiitti matkalaisten puolesta tapahtuman järjestäjää Taisto Suontaustaa, ja esitti kaikkien puolesta toivomuksen, että voisimme taas kokoontua näissä merkeissä, vuoden tai parin kuluttua.

Vammalaan saavuttuamme olikin sitten jo hyvästijätön aika. Hajaannuimme kukin kotimatkallemme tyytyväisinä, saatuaamme olla kaksi päivää rakkaan harrastuksemme parissa ja tavattuamme tuttuja, ystäviä ja sukulaisia. Kuudennet serkutkin ovat näissä piireissä vielä melko läheistä sukua.

Milloin vastaavia tapahtumia muualla?

Tällaiset kokoontumiset ovat erittäin antoisia ja tutkimustulosten vaihto on niissä vilkasta. Kotiseutukierroksella saa nähdä paikkoja, missä esivanhemmat ovat elänneet. Vastaavanlaiset tapahtumat ovat mielestäni hyvin tervetulleita monille muillekin seuduille. Sellaisia kannattaisi yrittää järjestää.

TUTUSTUMISKOhteita VAMMALASSA

Tyrvään Pyhän Olavin kirkko
Tyrvään kirkko (1855)
Karkun Sastamalan kirkko
Tyrvään seudun museo
Akseli Gallen-Kallelan lapsuuden-
koti Jaatsi

TUTUSTUMISKOhteita ÄETSÄSSÄ

Vähähaara, vuoden kylä 1989
Sarkia-museo ja Sarkia-polku
Keikyän kirkko (1912)
Kiikan kirkko (1806-07)
Äetsän voimalaitosmiljöö (1921)

KUVIA
VAMMALASTA

Ylinä: Kotiseutuneuvos Antti Prusi esitelmöi.
Keskellä: Raimo Vasara kertoo omista tutkimuksistaan.
Alla: Vähähaaran kotiseututalon pihamaalla.

Kevätmatkan muistoja

Sukututkimusseuran keväinen matka 27-28.4. tehtiin Tammisaareen ja Hankoon ja matkalla poikettiin muissakin tien varrella olevissa mielenkiintoisissa kohteissa. Autossa suoritetun kyselyn mukaan nämä seudut olivat suurimmalle osalle mukanaoleista ennestään outoja.

Hvitträskistä Snappertunaan

Ensimmäinen kohde oli Hvitträsk Kirkkonummella, arkkitehtien Eliel Saarisen, Armas Lindgrenin ja Herman Geselliuksen vuosisadan alussa valmistama rakennuskompleksi. Melkein kaikki huoneet olivat eri tasoilla. Huonekalut olivat erikoisia ja vain näihin tiloihin suunniteltuja. Erään lipaston laatikkoa salaa raottaessamme, löysimme sieltä laajan ex-libriskokoelman. Ennen lähtöämme kävimme vielä alas rantaan johtavan polun varrella olevalla Saarisen haudalla. Sukututkijan kannalta oli mielenkiintoista kuulla, että Saarinen ja Gesellius vaihtoivat sulassa sovussa vaimojaan. Näin on aina sanottu, mutta pitäisikö nykyisin sanoa, että vaimot vaihtoivat miehiään. Puolilta päivin päästiin Tammisaareen ja aloitettiin siihen tutustumien Svenska klubbenin aterialla nauttien saaristolaispöydän kalaherkkuja.

Snappertunan kirkko korkealla mäellä on yksi harvoja 1600-luvun puukirkkoja. Sitä ennen oli Raaseporissa linnankappeli. Osittain sen hirsistä on nykyinen kirkko tehty. 1700-luvun lopulla koko rakennus nostettiin maasta ja tehtiin alle kivijalka. Samalla korotettiin seiniä 7-8 hirsikerroksella ja tehtiin lehterit. Viimeinen suuri korjaus on tehty 1950-luvun lopulla. Sen jäljiltä kirkko on sisältä kaunis, vaaleasävyinen. Sen saarnatuolin maalaukset otettiin esiin viime vuosisadalla tehdyn maalauksen alta.

Raasepori

Kirkolta ajoimme oppaan auton perässä pieniä teitä suoraan Raaseporin linnan luo. Normaalisti olisi tehtävä parin kilometrin kierros ja silloin auto jäisi kauemmaksi. Kuvista tutut linnanrauniot kohosivat edessämme korkean kallion laella. Muurien sisältä eivät kuitenkaan kohonneet puidenlatvat, kuten kuvissa. Pieni joki virtasi linnan ohi. Kylmä kevättuuli puhalteli mereltä, jonne ei ollut pitkä matka, vaikkei se näkynytkään. Kulkemamme tie oli linnan rakentamisen aikana ollut merenpohjaa ja merenpinta oli vieläkin vain hiukan alempana.

Porttikäytävän läpi tulimme suorakaiteen muotoiselle linnanpihalle, joka joskus on muistuttanut ahdasta pikkukaupungin katua. Nyt siellä oli raunioita ja pihaa kiertävä puutasanne, josta päästiin ylempiin kerroksiin. Linna on valmistunut ja laajentunut vähitellen. Rakennushistoriasta voidaan erottaa lähinnä kolme kautta, jolloin muu-

tokset olivat suurimpia, nimittäin Bo Joninpojan, Kaarle Knuutinpojan ja Laurens Akselinpojan (Tott) kaudet. Linnan kukoistusaika oli ollut vv. 1370-1550. Se on silloin ollut sekä taloudellinen että poliittinen keskus. Yhteydet Tallinnaan ovat olleet kiinteät ja väliin on jouduttu vastakkain tanskalaisten kanssa ja välillä tanskalaiset ovat isännöineet linnassa. 1550 perustettiin Helsinki ja linnan tehtävät ja osa omaisuudestakin siirrettiin sinne. Sen kiviä käytettiin muihin rakennuksiin. Linna jäi rappeutumaan. Se "löydettiin" uudelleen 1880-luvulla, kun mielenkiinto muinaismuistoihin ja matkailuun lisääntyi. Sen jälkeen siellä on tehty kolme huomattavaa tutkimus- ja korjaustyötä.

Kierrellessämme linnassa automme seisoi nokka alaspäin Linnannihdin tuvan läheisyydessä. Kun meidän piti lähteä seuraavaan kohteeseen, ei auto suostunutkaan lähtemään. Meitä hakemaan tilattiin toinen auto, joka vei meidät Tammisaareen. Kaikki tavaramme jäivät omaan autoon, koska sen oli määrä tulla pian perästä.

Tammisaari

Tammisaarella teimme jalkaisin kaupunkikierroksen. Kävimme kirkossa, jonka vieressä oli ensimmäisen allakantekijän Sigfrid Aronus Forsiuksen muistomerkki. Forsius oli oman aikansa häirikkö. Hän oli pappi, mutta oli enemmän kiinnostunut tähtitieteestä kuin saarnanpidosta. Toinenkin tunnettu henkilö, Helene Schjerfbeck on asunut Tammisaarella. Vanhan kaupungin rakennukset ja kapeat kadut on pidetty hyvässä kunnossa. Katujen nimissä on säilynyt muisto vanhoista käsityöammateista. Oli Liinankankurinkatua, Maalarinkatua, Nikkarinkatua ym. Kävimme museoidussa porvariskodissa ja aukiolla, jossa rikollisia on ennen rangaistu.

Oli vielä varhainen kevät. Kesäelämä ei ollut alkanut ja kaupunki oli hiljainen. Lavat ovat jo jättäneet kaupungin matalat vedet. Purje- ja moottoriveneitä näkyi jonkin verran. Illalla kävimme vielä kävelyllä aivan kaupungin vieressä olevassa Ramsholmenin puistossa, tammien ja lehmusten katveessa. Sen jälkeen saimme vihdoin matkatavarammekin.

Hanko

Sunnuntaiaamuna lähdimme Hankoon, jossa emme päässeet kuljettajan hyvistä yrityksistä huolimatta satama-alueelle. Pysähdyimme hetkeksi Hangon kasinon kallioiden luo, kävimme Neljän tuulen tuvalla, jonka luona aikoinaan oli ollut myös Mannerheimin huvila. Kun hän ei pitänyt tuvan vilkkaasta ja häiritsevästä elämästä, hän osti rakennuksen itselleen. Myöhemmin on kuitenkin huvila palanut, tupa seisoo yhä paikallaan. Kaupungin laidalla kunnostettiin huviloita nykykäyttöön.

Fiskars ja Billnäs

Hangosta ajoimme Fiskarsiin. Sen teollisuuden alku luotiin vuonna 1649, jolloin Peter Thorwöste perusti sinne ensimmäisen rautaruukin. Ison vihan aikana Fiskars

raunioitui. 1700-luvun lopulla huomattavin omistaja oli Björkmanin suku, kunnes tehtaas siirtyivät 1822 J.J.Julinille, joka on Fiskarsin toinen perustaja. Paitsi ostamalla, hän sai haltuunsa erään suuren talon korttipelivoiton. Nykyinen näkymä on pääasias-
sa hänen jäljiltään. Vanhin jäljellä olevista rakennuksista on 1765 rakennettu voutin
asunto, nykyinen konttori. Huomattava rakennus on myös kivitalo, joka on rakennettu
ennen ja jälkeen Suomen sodan. Taloa ovat suunnitelleet ensin Bassi ja myöhemmin
Engel. Muutamat rakennukset olivat ulkonäöltään erikoisia. Ne oli rakennettu mus-
tasta kuonatiilestä. Jossakin vaiheessa siellä oli oma rahakin, ruukin raha eli sysiraha,
joka kävi maksuvälineenä ruukin kaupassa. 1824 perustettiin koulu, joka toimi Bell-
Lancaster-järjestelmän mukaan. Kaunis kellotorni on Engelin piirtämä vuodelta 1840.
Useiden tehdasrakennusten lisäksi kylässä on eri aikoina rakennettuja työläisten
asuntoja. Kaksi vuosikymmentä sitten hävisi tehtaista neljässä vuodessa 600 työpaikkaa.

Billnäs on tunnettu kirveistään. Sen teollisuuden pani alkuun ruotsalainen Karl Bill-
sten vuonna 1641. Kirvesmuseossa on suuri joukko eri mallisia kirveitä, kuten Kemi
vuodelta 1914, Pietarhovi 1899, Karjalainen 1810 Pori 1914 jne. Kirveen valmistamises-
sa on kaikkiaan 34 vaihetta.

Fiskars ja Billnäs ovat Pohjan kunnan kyliä. Niiden ja kirkonkylän lisäksi siellä on
vielä Antskog ja Ominefors, kaikki siis tuttuja teollisuudesta. Kirkonkylässä on Pyhän
Marian kirkko vuodelta 1480. Pitäjässä on 5300 asukasta, joista 60 % on suomenkielisiä.
Se on muodostunut Pohjanpitäjän lahden, oikeastaan syvän ja kapean vuonon ympärille.

Mustion linna

Matka jatkui Mustioon. Siellä oli v. 1560 sulatto, jossa jalostettiin Ojamon kaivoksen
malmia. Välillä lakannut toiminta alkoi 1600-luvulla uudestaan ja on jatkunut
nykyaikaan saakka. Tämän päivän Mustiota hallitsee Magnus Linderin 1783-92 ra-
kennuttama suuri keltainen puurakennus, linna, niinkuin opaskilpi kertoi. Rakennus
on kuulemma silloin linna, jos siellä on yöpynyt kuningas. Linnamainen talo onkin, on-
han se suurin suomalainen eikirkollinen puurakennus.

Pohjakerroksessa on Rooman maisemia esittelevät maisematapetit, juhlakerroksessa
suuri Fredrik I:n muotokuva, lahja kuninkaalta siksi, että Linder oli adoptoinut ku-
ninkaan erään aviottoman lapsen. Ruotsilla oli aikanaan vallanperimysvaikeuksia, kun
Fredrikin ja Ulrika Eleonoran avioliitto oli lapseton. Fredrik oli kuitenkin "eroitiikan
väsymätön sankari" ja hänellä oli 70 aviotonta lasta. Vaikka talo on arvokas, on siellä
oleva Mariebergin uuni taloa arvokkaampi. Kartanon sisustus on säilytetty mahdol-
lisimman alkuperäisenä. Ansio tästä on paljolti nykyisen omistajan Magnus Linderin,
joka on seitsemättä omistajapolvea. Museoviraston kautta on saatu huomattavia sum-
mia rakennuksen kunnostamiseen. Vuodesta 1987 on talossa pidetty kartanohotellia.

Linderin suku on monella tavoin vaikuttanut Suomen historiaan. Esimerkiksi Ernst
Linder oli Ruotsin armeijan kenraalimajuri. Hän palasi Suomeen ja joutui heti evers-
tinä vapaussodassa Satakunnan rintaman komentajaksi ja osallistui mm. Tampereen

taisteluun. Hän oli vielä talvisodassa ruotsalaisen vapaaehtoisjoukon päällikkönä ja Lapin ryhmän komentajana.

Hjalmar Linder omisti Mustion kartanon ja isänsä kuoleman jälkeen myös Kytäjän. Hänellä oli teollisuuslaitosten lisäksi maata 64000 ha. Hän lahjoitti Helsingin yliopistolle varat taidehistorian professuurin ylläpitämiseen ja taidekokoelman Suomen Taideyhdistykselle. Hän toi v.1898 Suomeen ensimmäisen auton, jonka saamisesta kilpaili Belgian kuninkaan kanssa. Hän maksoi enemmän ja sai sen. Hän noudatti tehtaillaan jo tuolloin 8 tunnin työpäiviä ja sen lisäksi hän maksoi verot työläistensä puolesta. 1918 hän sanoi: "Nyt riittää verilöyly", myi tilansa matkusti ja tuhlassi koko omaisuutensa. Hän asui Tampereellakin kolme vuotta ja päätti itse päivänsä 1921.

Mainittakoon vielä Kitty Linder, joka oli usein marsalkka Mannerheimin daamina. Hänen passissaan oli maininta "kiihoittavan kaunis".

Paljon mielenkiintoista matkalla kuultiin ja nähtiin. Historiaa tihkui lähes joka paikka, missä kävimme. Eräitä merkittäviä kohteita jäi näkemättäkin, mutta kaikkea ei yhteen matkaan saa sopimaan. Kiitoksia Leilalle, joka oli suunnitellut mielenkiintoisen matkaohjelman ja Matille matkan muusta järjestelystä.

*Retkeläisiä
iltakävelyllä Ramsholmenissa.*

ELISENVAARA

Hämeen sydämessä elävä sukututkija olisi varmaan kiinnostuneempi Hämeen tai Satakunnan kyläkuvauksista, mutta monen tutkittavan suvun haarat leviävät myös kauemaksikin, Pohjanmaalle, Savoon tai Karjalaan. Tällä kertaa tutustumme karjalaiseen kylään, ei kuitenkaan mihinkään tunnelmalliseen runokylään, vaan vilkkaaseen rautatieliikenteen solmukohtaan, Elisenvaaraan. Aihe on ajankohtainen lehdistössä käytävän Karjala-keskustelun vuoksi sekä siksi, että parin vuoden aikana ovat karjalaiset päässeet tutustumaan entisiin kotiseutuihinsa.

Tuhannet ihmiset matkustivat aikoinaan Elisenvaaran kautta, kuka Sortavalaan tai Viipuriin, kuka Savonlinnaan tai Punkaharjun maisemia ihailemaan. He jaloittelivat hiukan laiturilla junaa vaihtaessaan ja ostivat marjakauppiailta tuokkosen puutarhamarjoja matkaeväiksi. Tuhannet sotilaat kulkivat vuorollaan Äänislinnan junassa Elisenvaaran kautta, hyppäsivät liikkuvasta junasta ennättääkseen ensimmäisinä ravintolaan korviketta nauttimaan. Elisenvaarasta oli jo ennen sotaa kehittynyt tärkeä Karjalan radan risteysasema ja se oli sitä myös sodan aikana.

Kurkijoki

Elisenvaara kuului Kurkijoen kuntaan. Kurkijoki Laatokan rannalla, Laikkalan lahden pohjukassa on ollut vuosisatojen ajan yksi Karjalan huomattavimpia asutus- ja kauppapaikkoja. Se mainitaan ensimmäisen kerran asiakirjoissa 1396 Kjurjeskij- ja Kirjekij-muotoisena adjektiivina sanalle pokosta. Asutus on kuitenkin huomattavasti vanhempaa, sillä sieltä on löytynyt runsaasti kivi- ja rautakauden esineitä.

Kurkijoen alue jää ulomman Salpausselän ja Laatokan väliin. Lähellä rantaa maasto oli hyvin mäkistä. Monet korkeat kohdat osottautuivat aikoinaan sopiviksi vartiopaikoiksi ja niinpä Laatokan rannikolle, Kurkijoelle ja sen lähialueille muodostui lukuisten mäkilinnojen ketju. Vuorten ja Salpausselän väliin jääviin matalampiin paikkoihin kerääntyi jääkauden jälkeen savea, joka Laatokan pinnan laskeuduttua paljastui ja loi pohjan tulevan Kurkijoen maineelle viljapitäjänä. Vaikka rannikon läheisyydessä on paljon korkeita mäkiä, Elisenvaara on tasaista. Suurimmat korkeuserot ovat vain 20-30 m. Asemanseutu on silti 95 m Laatokan pintaa korkeammalla. Muutamat pienet joet laskevat pitäjän läpi Laatokkaan, Elisenvaaran läpi virtaa vähäinen Kotavaaranjoki. Järviä ei kylässä ole eikä niitä ole koko pitäjässäkään kovin montaa.

Elisenvaara oli kunnan suurin kylä. Sen pinta-ala oli n. 4000 ha ja asukkaita yli 2000, kun koko pitäjässä niitä oli noin 10000.. Kurkijoen asutus kehittyi ensin Laatokan rantakyläin. Vähitellen syntyi kaukaisempia salopalstoja, joista Elisenvaarakin aikoinaan muodostui noin puolentoista peninkulman päähän Laatokan rannasta.

Nimi.

Monenlaiset tarinat Elise-tytöstä ja karhu- tai susivaarasta ovat pyrkineet selvittämään Elisenvaaran nimeä. Luotettavimman selvityksen nimen kehityksestä on antanut nimi-merkki "Rehennys" Karjalassa 6.2.1964:

Jeliseinvaara - Eliseinvaara - Elisenvaara... Venäläisten ja ruotsalaisten rekisteriviranomaisten sanojen vääntelyt ovat aiheuttaneet, että paikkakunta on saanut nimekseen Elisenvaara. Venäjänkielen E luetaan JE. Näin ruotsalainen rekisteriviranomainen merkitsi sen E-kirjaimella.

Karjalassa on runsaasti vaaroja, jotka esiintyvät paikkakuntien nimissä. Kur kijoellakin oli viisi vaara-loppuista kylännimeä. Tulee myös mieleen, voisiko vaara-osa tulla entisen veronkatoalueen, perevaaran nimestä. Se oli pokostan osa, siis kylä.

Kun aikoinaan rakennettiin Hiitolan ja silloisen Raasulin välistä rataa, kirjoitti Ernst Lampen kirjassaan "Pikakuvia Karjalasta" (1922):

"Jos minulta olisi kysytty neuvoa (radan pääteasemista), olisin silmää räpäyttämättä määrännyt Elisenvaaran toiseksi lähtökohdaksi. Paitsi, että Elisenvaara on Punkaharjun radan lähtökohtana, on se soinnultaan Suomen ensimmäisiä nimiä. Ajatelkaammepa vain, että kreikkalaiset nimittivät taivastaan Elysiumiksi ja että maailman kaunein kaupunkinäköala on Pariisin Champs Elyseessä. Venäjän puolelta taas olisi voinut hakea sopivan vastineen, esim. Lempäälän. Taivaallinen ihanuus ja venäläinen lempi kytkettyinä toisiinsa rautatien kiskoja kautta. Sehän olisi ollut ihanneyhtymä."

Vainonaikoja.

Elisenvaaralaiset ovat aikoinaan kokeneet sen, mitä muutkin karjalaiset. 1570 ja -80-luku olivat Karjalassa kärsimysten aikaa ruotsalaisten tehdessä sinne tuhoamisretkiään. Herman Fleming saapui joulun alla 1572 ratsujoukkoineen Kurkijoen seudulle ja ilmoitti sitten kuninkaalle polttaneensa siellä tuhaksi "kaksi komeaa kirkkoa ja luostarin". 1580 Pontus de la Gardie valloitti Käkisalmen linnan ja sai haltuunsa Karjalan. Nyt alkoivat novgorodilaiset Aunuksen Karjalan miesten avustamana käydä tuhoamisretkillään. Karjalaiset eivät luottaneet ruotsalaisiin, jotka olivat tähän asti vain tuhonneet heidän alueitaan, vaan pakenivat Venäjälle. Syntyi runsaasti autiotiloja, joita ruotsalaiset pyrkivät asuttamaan lupaamalla takaisin palaaville verovapauksia ja siirtämällä tyhjiille tiloille kannakselaisia perheitä. 1589-95 Elisenvaarassa oli 13 autiotilaa. Alkoi ruotsalainen hallinto, laadittiin veroluetteloja, annettiin läänityksiä sotapäälliköille. Mm. Pontus de la Gardie sai useita tiloja Kurkijoelta.

1583 tehty välirauhakaan ei ryöstöjä lopettanut. Vasta kuningas Juhana III:n kuoleman jälkeen saatiin aikaan Täyssinän rauha 1595. Kurkijoki jäi edelleen venäläisille. Ruotsalaiset hallintomiehet poistuivat ja venäläiset tulivat tilalle. Tämä aika oli Venäjällä levotonta valtataisteluiden aikaa, jolloin Boris Godunov ja kolme Vale-Di-

mitriä yrittivät päästä tsaariksi. Nuo kaukaiset kiistat tuntuivat myös Karjalassa. 1609 sovittiin, että Käkisalmen lääni luovutettaisiin Ruotsille, koska Ruotsi avusti venäläisiä lähettämällä Jaakko de la Gardien selvittämään Moskovan riitaisuuksia. Käkisalmen piispa Sylvester ei kuitenkaan tunnustanut tällaista sopimusta, vaan sai houkutelluksi suuren joukon talonpoikiakin taistelemaan ruotsalaisia vastaan. Taistelussa nämä kärsivät tappion ja pitkällisen piirityksen jälkeen Käkisalmen linna antautui ja uusi ruotsalaisaika Karjalassa alkoi. Se vahvistettiin lopullisesti Stolbovan rauhassa 1617.

Ruptuurisota.

Karjalaiset eivät nytkään luottaneet valloittajiin. Vastustusta aiheutti mm. luostarien ja kirkkojen hävittäminen ja luterilaisuuden pakkosyöttö. Niinpä, kun venäläiset aloittivat 1656 suurhyökkäyksen Karjalaan, huomattava osa karjalaisista siirtyi heidän puolelleen tai pakeni maasta. Alkoi kaksivuotinen **r u p t u u r i s o t a**. Sodan aikana Kurkijoen seudet hävitettiin pahoin, monet talot poltettiin ja tilat autioituivat. Suuri osa väestöstä tuhoutui tai vietiin Venäjälle tai muutti sinne itse. Verotus oli kova. Kun kansa pyysi helpotusta, sitä ei annettu, mutta Venäjällä luvattiin seitsemän vuoden veroton aika. Oli helppo tehdä valinta. Kurkijoelta muutti jo ennen sotaa 1623-56 yhteensä 4475 asukasta. Tällöin Venäjälle paenneista karjalaista muodostui aikanaan Tverin Karjala.

Asukkaat.

Karjalan alueen ensimmäinen väestöluettelo on Vatjan viidenneksen verokirja vuodelta 1500. Kaikista nimistä ei ole pystytty löytämään oikeaa suomenkielistä vastinetta. 1500-luvulla Kurkijoen pokosta, joka tuolloin käsitti useampia myöhemmin syntyneitä pitäjiä, jakautui kymmeneen perevaaraan. Elisenvaaraa ei tuossa luettelossa mainita.

Ruptuurisota on tärkeä väestöllinen raja. Toivo Immosen (Kurkijoen historia I-III) eri asiakirjoista poimimien nimien perusteella laatiman luettelon mukaan Elisenvaarassa on asunut ennen ruptuurisotaa kantaväestönä seuraavia sukuja, joista ruptuuriajan yli säilyneet on alleviivattu: Hamunen, Hinkkanen, Jaatinen, Kammonen, Kananen, Kuisma, Kukkonen, Kurkoinen, Lääperi, Peninen, Pöksy, Rautulainen ja Seijko. Luettelo on puutteellinen, sillä vaikka sukunimet olivat, niitä ei paljon käytetty ja ruotsalaiset kirjurit kirjoittivat, mitä kansa sanoi. Onpa luettelossa nimi Antti Herra Jumala.

Ennen ruptuuriaikaa tullut uusi väestöaines: Jauhonen, Jukonen, Juntinen, Karvinen, Kesseli, Korhonen, Kosonen, Kouhuri, Kurki, Kouvonen, Kärkkäinen, Laamanen, Lankinen, Laukkanen, Littunen, Lusikka, Manninen, Meronen, Mielonen, Miikkulainen, Märkäläinen, Möltsi, Pitkänen, Poutanen, Puigli, Purmonen, Rautiainen, Repo(-nen), Riikonen, Riissa (=Redsin), Ropponen, Ruotsalainen, Ryösä, Salakka, Sallinen, Savolainen, Sihvonen, Sinkkonen, Soikkeli, Sokero, Suikkanen, Tervonen, Tuunainen, Ulanen, Utu(lai)nen, Vaittinen ja Vehviläinen.

Ruptuuriajan jälkeen tullut uusi väestö: Auvinen, Hovilainen, Härskinen, Kainu-

lainen, Karikka, Kylliäinen, Meronen, Mertinen, Miettinen, Murta, Mämmi =Menni Mönni, Neuvonen, Niininikku, Näppi, Printz, Pulkkinen, Reuskanen, Ruippo, Ruopio, Satiainen, Saukkonen, Siisi(-ö), Sirkiäinen, Siukonen, Taskinen, Torikka, Torvinen ja Viuhkonen.

Elisenvaaara ja Lapinlahti olivat Kurkijoen suurimmat kylät 1600-luvulla. Muut kylät olivat suurimmillaan noin puolet niistä. Kurkijoen kaupungissa, joka oli perustettu Lopottiin 1668 oli kuitenkin kaksi kertaa enemmän väkeä kuin Elisenvaarassa.

1600-luvun alkupuolella Käkisalmen lääni oli vuokrattu alueen valloittajalle Jaakko de la Gardielle. Vuosisadan puolivälissä lähes koko Kurkijoki luovutettiin Kruunuporin kreivikuntana Akseli Oxenstiernan veljenpojalle, Ture Oxenstiernalle.

Ruotsinvallan aikaan saakka ja vielä vähän sen aikanakin oli Elisenvaarassa sässynä eli tsasouna ja sen ympärillä hautausmaa. Luterilaisen uskonnon tultua valtaan, ei sen uskonnon kirkollisia paikkoja saatu Elisenvaarassa aikaan kolmeensataan vuoteen.

1700-luvulla ison vihan jälkeen Karjala siirtyi jälleen venäläisille. Sodanaikaiset kärsimykset olivat kovat. Sitä osoittaa mm. se, että Kurkijoen asukasluku, joka 1708 oli 3000 henkeä oli laskenut vuoteen 1724 mennessä 1339 henkeen. Olot alkoivat kuitenkin parantua ja sen huomaa myös asukasluvun kehityksessä. 1700- ja 1800-lukujen tilastoissa eräiltä vuosilta voidaan todeta, että Elisenvaara on edelleen pitäjän suurin kylä ohittaen selvästi myös Lopotin eli kirkonkylän. 1724 Elisenvaarassa oli asukkaita 158, 1745: 442, 1818: 495, 1870: 536.

Elisenvaara oli myös hovin aluetta. Kun Vanha Suomi oli liitetty muuhun Suomeen, alkoi ennenpitkää hovin valta loppua. Kurkijoki oli joutunut Etter-suvulle. Omistajan huonojen raha-asioiden vuoksi se oli menossa konkurssihuutokauppaan. Suomen valtio osti sen ja jakoi talonpojille. Hiukan myöhemmin samalta omistajalta ostettiin loput, muun muassa Elisenvaara.

Rautatie

Aivan uusi kehitys Elisenvaarassa alkoi, kun sinne valmistui rautatie 1893. Monista eri vaihtoehtoista oli valittu Viipurin ja Sortavalan välinen yhteys. Elisenvaara alkoi vaurastua. Väkeä tarvittiin jo rakennusvaiheessa ja rakentajat jättivät kylään paljon rahaa. Tarvittiin majoitusta ja ruokaa, ratapölkkyjä ja kuljetuksia. Avajaispäivänä valtio tarjosi kaikille halukkaille ilmaisen III luokan matkan Antreaan, mutta vain menolipun. 1908 valmistui rata Elisenvaarasta Savonlinnaan. Elisenvaarasta oli muodostunut risteysasema. Rakennettiin uusi asemarakennus ja työpaikat lisääntyivät. Kolmas vaihe rautatien piirissä koettiin, kun 1937 saatiin yhteys myös Lappeenrantaan. Ratapihaa laajennettiin ja sen alitse kulkeva "Pusutunneli" pidennettiin sataan metriin. Rautatien palveluksessa oli sodan alkaessa noin 300 henkeä.

Rautatie toi Elisenvaaraan myös lisää asukkaita, tuli uusia kauppia ja villiä rakentamista pyrittiin saamaan järjestykseen asemakaavan avulla, jonka valmistuminen jäi kuitenkin kesken.

Lapsuuteni Elisenvaara.

Sotaa edeltänyt Elisenvaara on se Elisenvaara, jonka itse muistan. Laajan kylän monista eri alueista tuli tutuimmaksi lähiympäristö, asemalta Kurkijoen kirkolle menevän tien varsi ympäristöineen. Tie kulki lähes kilometrin Viipurin radan vieressä. Kun kotini kohdalta katselin tien yli, näin Viipurin ja Lappeenrannan ratojen takana olevat Suohovin laajat pellot, joilla keväisin kävimme hankkimassa ensimmäiset ansiomme kanan-kaaleja kitkemällä. Peltojen takaa näkyivät maanviljelyskoulun ja vielä kauempana metsän laidassa olevan karjanhoitokoulun rakennukset. Suohovin pellot oli vuokrattu Evald Relanderille, presidentti Relanderin isälle ehdolla, että hän aloitta siellä maanviljelyskoulun. Koulu alkoi 1895 ja Itä-Karjalan Tietopuolinen Karjanhoitokoulu 1904.

Maantien varrella oli asemalta lähdetäessä joukko rautatieläisten asuntoja, "kasarmeja" ja niiden jälkeen erilaisia liikkeitä. Niitä oli kuitenkin vain tien toisella puolen, koska rautatie vei toisen puolen, kunnes tie kääntyi jyrkästi lähtien kohoamaan kohti kirkonkylää. Nyt oli tienvarsi tiheästi asuttua harventuakseen Saavanmäen seuduilla. Korkealla Saavanmäellä, jonka ympäristö oli aikoinaan kylän keskusta, kohosi suuri hirsinen yhteiskoulun rakennus, jonne päivittäin elisenvaaralaisten lisäksi saapui koululaisia junilla Parikkalasta ja Hiitolasta ym. lähiseuduilta.

Aseman lähellä ja sen itäpuolella oli myös runsaasti asutusta. Kylässä oli hiukan pienteollisuutta, mm. neljä tiilitehdasta, pari puusepäntehdasta ja vehnämylly.

Kylä oli suuri, mutta jotain puuttui. Elisenvaaran asioista päätettiin kirkonkylässä, Lopotissa, joksi sitä kutsuttiin ja missä oli myös seurakunnan keskus. Tosin viimeisinä vuosina oli meillä oma pappi ja vuosien haaveiden ja riitojen jälkeen seurakuntatalo. Elisenvaaralaisten mielissä iti kuitenkin ajatus päästä eroon Kurkijoen kunnasta ja seurakunnasta ja saada itse ratkaista omat asiansa. Suunniteltiin taajaväkistä yhdyskuntaa, joka tuolloin olisi ollut ensimmäinen askel kauppalaksi. Sota selvitti kerralla kaikki riidat ja katkaisi alkaneen voimakkaan kehityksen.

Samanlaisista rajan tälle puolelle jääneistä asemaseuduista on 50 vuoden aikana kehittynyt voimakkaita kaupunkeja. Niin olisi varmaan tapahtunut Elisenvaarallekin, olihan se sopivan matkan päässä lähimmistä silloisista kaupungeista Viipurista, Sortavalasta, Savonlinnasta ja Lappeenrannasta.

Sota-aika ja nuoruuteni Elisenvaara.

Tärkeänä rautatieristeyksenä Elisenvaara joutui talvisodan aikana voimakkaiden pommitusten kohteeksi. Sitä pommitettiin 39 kertaa ja pommituksissa kuoli 35 siviilihenkilöä. Pudotettujen pommien määräksi arvellaan 7500:aa. Pahin päivä oli Tapaninpäivä, jolloin kahteen sirpalesuojaan tuli osuma ja yhteensä 12 henkilöä kuoli. Kummasakin suojassa yksi ihminen säilyi hengissä. Elämä kylässä pysähtyi. Sekä asukkaat että liikkeet muuttivat kauemmaksi ja kauppvoja avattiin muutaman kilometrin päässä keskustasta. Myös meidän perheemme joutui muuttamaan, kun heti ensimmäisessä pommituksessa särkyivät ikkunat. Käsky lähteä viiden tunnin sisällä Elisenvaarasta oli tullut

aamulla 13.3. Kun sitten rauha tuli, voitiin lähtöä lykätä ja saatiin vähän lisää aikaa evakuoimiseen. Tienvarret täyttyivät tavaroista, jotka kerättiin autoihin ja asemalta lähti 108 junalastia kohti Keski-Suomea. Monivaiheisen, noin kolme viikkoa kestäneen matkan jälkeen päädyimme Viitasaaarelle ja muutimme sieltä syksyllä Suolahteen. Nämä Keski-Suomen alueet oli määrätty kurkijokelaisten sijoituspaikoiksi.

Jatkosodan alettua havaitsivat lähestyvät joukot elokuun 6. päivänä 1941 Elisenvaarasta voimakkaita räjähdyksiä ja savua. Venäläiset alkoivat poistua ja 9.päivän aamuna klo 7.00 luutnantti Tofferin partio valloitti Elisenvaaran. Mutta missä kunnossa? Lähes koko kylä oli poltettu. Vain parikymmentä taloa oli pystyssä.

Näky oli lohduton, kun 5.9. pääsin sinne. Vain muutamat kasarmit ja jokunen talo Mikrilän tien varrella olivat säästyneet. Vähitellen elämä alkoi kuitenkin elpyä. Poltetut rautatieläisten kasarmit rakennettiin uudelleen ja laaja jälleenrakennustyö alkoi. Muissa kylissä rakennukset olivat säilyneet lähes kokonaan ja niihin muutti väkeä, joka tarvitsi Elisenvaaran rautatien palveluja. Talvisodassa tuhoutuneen asemarakennuksen tilalle rakennettiin uusi. Rakennettiin postitalo. Kansakoulut ja yhteiskoulu aloittivat toimintansa, viimeisinä tosin maitokaupan yläkerrassa, kun oma talo oli tuhkana.

Sodasta huolimatta elämä oli rauhallista. Muutos tapahtui hyökkäysvaiheen alkaessa kesäkuussa 1944. Asemaa pommitettiin kolmesti. Ensimmäinen pommitus tapahtui 15.6, jolloin yhdeksän henkilöä kuoli. Tämän jälkeen asemaseudun väki muutti jälleen sivummalle. Toinen pommitus oli 20.6. Se oli jatkosodan tuhoisin pommitus koko maassa. Erikoisesti kärsivät Räisälän evakot. Heidän matkansa oli alusta lähtien täynnä vastoinkäymisiä. Seppo Simonen kertoo teoksessa "Paluu Karjalaan":

17.6. kokoontui evakuoitavaa väkeä Räisälän Myllypellon asemalle junaa odotamaan. Mutta se saapui vasta 19.6. ja oli illalla täyteen lastattuna valmis lähtemään. Vaihteiden väärin yhdistämisen takia veturi kuitenkin kaatui ja niin oli asemalla odotettava lisää kahdeksan tuntia. Seuraavana aamuna klo 8 evakkojuna saapui Elisenvaaran asemalle. Siellä sen vierelle ajoi toinen evakkojuna ja sotilasjuna ja muutenkin liikenne ruuhkautui ja junat joutuivat seisomaan odotettua kauemmin. Klo 10 saapui Elisenvaaraan useita kymmeniä koneita käsittävä vihollisen pommilaivue hävittäjien suojaamana. Se teki kolme hyökkäystä aseman ratapihaa vastaan ja jälki oli hirveä. 134 evakuoitavaan väestöön kuuluvaa kuoli heti tai myöhemmin sairaalassa. Heistä oli räisäläläisiä 90. Lisäksi sai pommituksessa moni vakavia vammoja.

Eikä ole unohdettava sitä, että asemalla oli sotilasjunia. Surmansa saaneiden sotilaiden lukua ei ole koskaan ilmoitettu.

Syksyllä 1944 oli Karjalasta jälleen lähdettävä ja sillä matkalla ollaan yhä. Kun olin silloin töissä rautatiellä, lähdin viimeisen junan mukana. Matka kotoa asemalle halki hiljaisen ja aution kylän on jäänyt mieleen. Joskus paljon myöhemmin kuvasin tuota matkaa pitkin rautatien vieressä kulkevaa Tervaportin tietä näin:

Kun muistoissani astelen taas kohti asemaa,
niin Tervaportin tie mun sinne jälleen johdattaa.
Syyspäivä on, kun yksinään tienlaitaa astelen.
Ei kukaan seuraa jälkiäin, on kylä hiljainen

Ei laula kukko Taitosen, ei Hovin kello soi,
ei kuulu ääntä junien, ei lapset ilakoi.
Niin mustat, tyhjät ikkunat on kasarmeissakin
ja pomminkuopat vievät muistot sodan päiviin.

Kun kerran vielä seisahdan ja katson taakse päin,
mie kotikylän kansan näen tiellä edessään.
Kas, tuossa astuu isäni niin reippain askelin,
on matka päiväjunille kuin aina ennenkin.

Ja siinä marssii ohitseni vanhat naapurit,
ja tuolla nuorten joukossa on koulutoverit.
On siellä kultakutrinen myös neito Karjalan.
Hän tervehdyksen kaukaisen tuo luota Laatokan.

Pois häipyä haamut kulkijain, taas siinä yksin oon
ja käännyn kohti asemaa, vie tieni evakkoon.
Mie jatkan verkkaan kulkuain, on kaikki hiljaista,
kun lähtee juna viimeinen Elisenvaarasta.

Kurkijokelaiset vietiin aluksi Seinäjoen ympäristöön, mutta myöhemmin sijoituspaikaksi tuli Loimaan seutu, missä suuri osa kurkijokelaisia ja heidän jälkeläisiään edelleen asuu. Elisenvaaran rautatieläiset sijoitettiin monille asemille. Suuri joukko heitä siirtyi mm. Tampereelle. Niiden, joilla on siirtolaisia suvuissaan, pitäisi tallettaa heidän vaiherikkaat matkansa jälkipolvillekin samoin kuin on talletettu esimerkiksi rintamamiesten kertomuksia.

Vanhuuden Elisenvaara.

Heinäkuun lopulla minulla oli tilaisuus sisarusteni kanssa käydä katsomassa nykyistä Elisenvaaraa. Kun saavuimme sinne Lahdenpohjasta päin, näimme ensin ne talot, jotka olivat säilyneet sotia edeltäneeltä ajalta. Puurakennusten ulkonäkö oli kuitenkin toinen. Joko ne oli maalattu voimakkaalla esim. vihreällä värillä tai niille ei oltu tehty mitään lähes 50 vuoden aikana ja ne olivat kunnoltaan sen mukaisia. Uusi asema oli rakennettu, mutta ratapihaa pienennetty ja entiset välilaiturit purettu. Paljon oli rakennettu uusia sekä kerros- että pientaloja. Ne olivat hoitamattoman näköisiä. Kasarmeissa asuttiin, olipa ne maalattukin. Asukkaita on nytkin parituhatta, heistä suurin osa työsken-

telee Suohovin kolhoosissa. Vaikka asema on pienentynyt, sen sanottiin työllistävän 600 henkeä, joista tosin osa on eläkkeellä. Vain yhden rautatieläisen näin työpaikallaan. Hän seurasi kuljeskeluamme aseman ikkunasta. Yksi miehittämätön veturi seisoi ratapihalla. Muuten oli asema autio. Lappenrannan radan tilalle oli rakennettu maantie ja se oli koko matkan paras. Onhan sillä hyvä pohja. Vanha tiestö oli heikkoa, ojat olivat täyttyneet ja korjaukseen tuotu hiekka oli kipattu tielle, josta sitten sade ja ohiajavat autot sitä vähitellen levittivät. Kävimme myös entistä kansakouluamme katsomassa. Sitä oli laajennettu paljon ja uusi laajennustyö oli tekeillä. Lapsia siis riittää. Sodan aikana yhteiskouluna toimineen maitokaupan pihassa jouduimme sotilasalueelle ja saimme sieltä äkkilähdön. Pääsimme aikanamme myös "omaan pihaan". Siinä ollut sodan aikana valmistunut rakennus oli purettu. Kivijalka osoitti, että olemme oikeassa paikassa. Sen yli kulki lähitalojen oikopolku kauppaan. Huomasimme kuuluvamme karjalaiseen "kivijalkakansaan". Kaivo oli ainoa, mikä oli jäljellä. Sen äärellä pidimme "kotiinpaluujuhlan", ruokailutaun, jota autonkuljettajamme halusi juhlistaa lahjoittamalla meille samppanjapullon.

Sellainen oli Elisenvaara. Sitä ei ole enää. Kaikki on muuttunut. Ei ihme, jos siellä syntynyt kaipaa sitä, siitä piti myös Eino Leino, joka useita kertoja oleskeli siellä asuvan ystävänsä luona. Hän kammoaa Helsinkiä ja kirjoittaa runoilija L. Onervalle:

Täällä on hyvä tehdä työtä - ja muutakin - säät ovat ihanat, illalla helottaa ikkunaani ymmyrkäinen kuu suurten hopeisten piilipuiden lomitse, aamulla yhtä hopeinen aurinko usmaisten peltöjen poikki. On ilo elää ja ilo runoilla.

(2.9.1917)

Täällä on hyvä olla. Olen edelleenkin aivan hassahtanut maalaiselämään, etenkin Karjalaan. Nautin enemmän, teen työtä enemmän, mietin enemmän, hoidan hermojani paremmin, tulen toisin sanoen paremmaksi ihmiseksi. Ja se ei ole vähän, kun se kaikki samalla tapahtuu, ei elämäntuhlauksen, vaan säästön muodossa. (2.10.1917)

